

Dnesek



ROČNÍK I.

V PRAZE 10. ŘÍJNA 1946

ZA Kčs 3.50

Česko-slovenská pozorování

MORAVUS

Německá otázka

WALTER TSCHUPPIK (CURYCH)

K případu Václava Talicha

IVAN PFAFF

O nový životní styl

BOHUSLAV BROUK

Plánujeme krajinu

ARCH. INŽ. JOSEF JEŽEK

Co před námi tají

DR. JIŘÍ ALTER

Není možno mlčet — Malé chyby - velké nebezpečí — Ze zkušenosti odsunového referenta — O pořádek v českém denním tisku — Straník a člověk — Vysokoškoláci a pracovní povinnost — Komunistka píše z pohraničí

ZNAČKA JEMNÝCH BONBONŮ



Rača

Norimberský proces je ukončen

Dvanáct rozsudků smrti, sedm trestů na svobodě a tři rozsudky osvobozující ukončily nejdramatičtější soudní řízení, jaké se kdy na světě konalo.

Právě dnes, kdy je výsledek procesu předmětem nejevzrušenějších debat, kritik a protestů, bude nejvýš zajímavé probrat se ještě jednou obsahem žaloby, uvědomiti si, které zločiny byly komu kladeny za vinu a z jakého základu vycházel soud pro různou výměru trestu.

Všechny tyto skutečnosti najdete v knize
nadpor. ROSTISLAVA KOCOURKA

SVĚT ŽALUJE V NORIMBERKU

Stran 400, cena 80 Kčs.

Dodá každý knihkupec. Fr. Borový, Praha.

SPOLEHLIVÁ OPORA
pojistka banky
SLAVIE

Rusky od Rusů, anglicky od Angličanů

dopolední - odpolední - večerní kursy
Spolek pro povznesení vzdělání, Praha I,
REVOLUČNÍ 15 - Telefon 604-24

Literatura a mluvnice ke zkouškám. — Vyučují rodilí
Rusové a Angličané s univ. vzděláním.
Odpo. a več. kursy FRANCOUZŠTINY.

Dům dobrého vína

u 12 Apoštolů



Praha II, Václavské nám. č. 38, Rokoko

NOVÁ SBÍRKA LYRIKY • Vladimír Holan

HAVRANÍM BRKEM

Básně z nejtemnější doby národního života. 234 stran,
90 Kčs. U knihkupců, Fr. Borový.

Rodiče dětem - I SOBĚ!

Ruština, angličtina otevře vašim dětem brány světa!
Ruština, angličtina zvýší i vaše životní možnosti.
Vyučujeme nyní moderní, zábovnu metodou až za
100 dní hovoříte v dopol., odpo. a večerních kurzech.
Přihlaste se raději hned, než budou naše kursy
plně obsazeny!

Soukromé hodiny všech řeší
LANGUAGE INSTITUTE Škola J. Keplera
PRAHA II, HYBERNSKÁ 12 • TEL. 251-39

OBSAH DNEŠKA č. 28: B. VRAČAREVIČ: Bilance druhé světové války. — DR VLADIMÍR MINARIK: Potřeba nového realismu. — WALTER TSCHUPPIK (CURYCH): Německá otázka. — INŽ. KAREL DOLEŽEL: Mzdy a socialistické plánování. — DR RICHARD GREGOR: Ztratil se asociál... — JOSEF NĚMEČEK: Jak osidlujeme. — Parlament a dvouletka. — Stíny lidové demokracie. — Obecní volby odloženy — a proč? — Diskuse v zemi Masarykově. — Co stojí vycucení ředitele národného průmyslu. — Kolbenka. — Populační situace Německa. — Dopis o hudbě Mirko Očadlíkovi. — Bilance národných podniků. — Prohlášení. — Listárna redakce.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 188.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 26.

Moravus

Česko-slovenská pozorování

Redakce doufá, že její stanovisko k otázce česko-slovenské je dostatečně známo a že mnohokrát prokázala vůli pochopit slovenské stanovisko. Přijala novou teorii o dvou národech za fakt, hájila potřebu zprůměrnění Slovenska, i když to může být v Čechách citelné, žádala Čechy, aby uznali své chyby a káli se z nich. Přesto uveřejňuje tuto úvahu, jejíž hlavní předností je otevřenost a realistický pohled na to, co jest. Redakce se totiž domnívá, že i společná domácnost potřebuje někdy provětrání, a že některé bolesti hrozí se zanítiti, jestliže se o nich stále jen mlčí. Dospěli jsme snad už do stadia, kdy si můžeme otevřeně říci svá mínění.

Neděle odpoledne. Na žilinské nádraží přijel košický rychlík na Bratislavu. Cestující směrem na Ostravu vystupují a hledají rychlík Žilina—Bohumín. Rychlíku však není. Místo něho pojedje za nějakou hodinu osobní vlak, který si v Čadci, bůhví proč, odpočine půl druhé hodiny. A tak se skupina Moravanů dostane domů osobními vlaky pozdě večer, a kdo je náhodou z Přerova (ležícího na bývalé hlavní trati republiky!), po delším přesezení až ráno. Všichni jsou ovšem roztrpčeni, a paní, sedící proti nám, říká své mínění otevřeně. Nato podotkne Slováček, sedící vedle: »Dajž Bôh. Keď sa ím tu nepáči, nech tu nelezú.«

Tento drobný příběh je dosti dobrou ilustrací zatímního česko-slovenského poměru.

Je všechno rozřešeno?

Vývoj posledních let ukazuje, že česko-slovenský poměr je nejzávažnější problém republiky. Neříkám tím nic samozřejmého. Oficiální optimismus, spojený s odhodláním nevidět podstatu věci, nás chce přesvědčit, že košická a následující ujednání všechno šťastně rozřešila a že teď stačí ponechat věci vývoji. To je však omyl. Ona ujednání nic nevyřešila, neboť ani nic neřešila. Naopak, zkomplikovala beztak složitý problém. O řešení lze mluvit jenom tam, kde se objasní a bezpečně zjistí základní skutečnosti, vytkne jasný cíl a zvolí správné prostředky k jeho dosažení. Dohody se však spokojily povšechným zjištěním, že Slováci jsou samostatný národ, a odhodláním neopakovat minulé chyby, aniž objasnily, kdo a v čem chyboval, a vytýčili cíl: vybudovat podle zásady »rovný s rovným« stát, v němž oba národy budou spokojeny. V oblasti státoprávně-politické nemají tyto zásady větší cenu než pouhé fráze. Jak řekl p. Rudolf Bechyně v D n e š k u č. 3: »Svébytnost«, »rovný s rovným«, »společný stát Čechů a Slováků« jsou pouhá hesla a nic víc. Program to není.« — A k dosažení těchto příliš povšechných a samozřejmých cílů volily dohody ne takové prostředky, jaké bychom podle oněch zásad logicky očekávali, ale prostě ty, které si Slováci nadiktovali.

Je nezbytné, aby někdo s dostatečnou autoritou objasnil podstatu problému a vyvodil z daných předpokladů logické důsledky. Vláda ani parlament to neučiní. Zbývá tedy odpovědný tisk. Mám za to, že D n e š e k by ke svým zásluhám o výstavbu státu připojil zásluhu nad jiné skvělou, kdyby se podjal tohoto úkolu. Tu totiž není nic samozřejmého; všechno-se teprve musí promyslet. Politické řešení je ovšem, nebo by mělo být, v rukou parlamentu, nebo — abych nezabíhal do utopii — u politických stran. Ať tak či onak, diskuse v tisku rozliší podstatné od podružného, vyloupe jádro problému, objasní stanoviska a upozorní na důsledky, o které se dosud celkem nikdo nestaral, ale které se před nás, a snad už brzo,

postaví s naléhavostí. Byl bych rád, kdyby se můj pokus o rozbor stal podnětem k věcné a důkladné diskusi. Mám totiž za to, že mluvím ze srdce velkého počtu Čechů, kteří nejsou spokojeni s vývojem česko-slovenského poměru. Předem však budiž mi dovoleno podotknout toto: Jsem Moravan, a na rozdíl od četných svých krajanů rozhodně netrpím vůči Čechům z Čech pocitem méněcennosti. Můj poměr k Slovákům, jako tomu bylo u tolika jiných Moravanů, býval srdečnější než k Čechům; jezdit na Slovensko mi bylo samozřejmé, Čechy mě tolik nezajímaly. Mnozí Moravané si někdy mysleli, že máme ke Slovákům blíže než k Čechům, dokud nás události poslední doby nepoučily o osudové spojitosti obou složek českého národa. Nemluví tu tedy ke Slovákům odpůrce, ale přítel.

Základní fakta

Musíme začít tím, že si uvědomíme základní skutečnosti česko-slovenského poměru, řekl bych aktiva a pasiva na obou stranách. Základní fakta, to jsou skály, kterými nepohneme, ať to zkusíme s kterékoli strany.

Pro větší přehlednost je rozdělím do tří skupin: aktiva na straně slovenské (čili pasiva na straně české), aktiva na straně české, vývoj od Mnichova do dneška.

A) Češi se dopouštěli na Slovensku hrubých chyb ve správě, v politice, v hospodářství, pramenících z nezkušenosti, z nedostatku a vad české povahy, a z vládnoucí politicko-hospodářské soustavy. Tyto chyby přispívaly k úsilí Slováků o svébytnost národní, o politickou autonomii, a konečně o úplnou samostatnost. Nebýt těchto chyb, byl by se snad česko-slovenský poměr vyvinul odlišně.

B) Československá republika zachránila Slováky před zánikem. Myšlenka samostatného a společného státu a její provedení (zahraniční odboj, boj proti Maďarům) byly skoro úplně dílem Čechů.

Republiku budovali Češi skoro osamoceni, často proti Slovákům (luďáci!!). (Slovem budování označují vedení, nikoli běžnou denní práci. Rozdíl vysvitne z toho, že na příklad Němci a Maďari také v republice pracovali, ale rozhodně ji nebudovali.)

V této republice dosáhli Slováci rozvoje, který nemá obdoby v nových dějinách. K tomu přispěli vydatně nešetní Češi na Slovensku. Po Mnichově byli většinou postupně vypuzeni. České země přispěly i vydatným podílem ve formě investic.

V nejhorší chvíli Slováci Čechy opustili, spojivše se s jejich úhlavním nepřitelem.

C) Slovensko se stalo samostatným státem a domohlo se, jak se zdá, nejvyššího stupně blahobytu, jaký dosud poznalo. Slovensko, ač fašistický stát a satelit Německa, který vypověděl válku Sovětskému svazu, USA a Velké Británii, není obsazeno spojeneckými vojsky, neočekává míroví diktát a nebude platit reparace. Slováci přisuzují tento zázrak svému povstání.

Československá republika byla obnovena či znovu vytvořena, a to tak, že slovenský národ, podle jiného výkladu však samostatný slovenský stát, vstoupil ve svazek s českým národem podle zásady rovný s rovným. Tedy tabula rasa a nová smlouva na nových základech.

Myšlenka jednotného národa československého byla při tom opuštěna. Na její místo dosazena myšlenka dvou odlišných a zásadně rovnoprávných národů jakožto smluvních stran.

Z nejpovolanějších českých míst jsme slyšeli ujištění, že Češi litují chyb a chtějí se jich vystříhat. Neslyšeli

jsme dosud podobně závažné prohlášení některé směrodatné instituce slovenské, že Slováci litují a chtějí to odčinit. Co? To přece víte.

Smlouva

Tak vznikla situace, ve které Čech i Moravan žasne. Uzná sice, že české vedení projevilo jistou politickou obratnost, když se pokud možno vyhnulo problémům, o nichž se snad domnívalo, že jejich konečné řešení není zrovna nejnaléhavější. To ovšem s podmínkou, že jde skutečně jenom o odklad. Tuto situaci však nepochopí, dokud nepozná politické pozadí košické dohody. Jsme odkázáni na dohady, a musíme usuzovat z průvodních zjevů. Češi uzavírají se Slováků skutečnou smlouvu, ne příliš vzdálenou povaze smluv mezistátních, chcete-li mezinárodních, smlouvu, v níž jedna strana (Slováci) klade požadavky, a druhá (česká vláda, ne český národ!), je v podstatě uznává. A tato smlouva má být zaručena ústavně. Nuže, dobrá: když smlouva, tož smlouva. Proto nebudou Slováci zazlívati prostěmu Čechovi, že by rád věděl, s kým smlouvu uzavíráme, proč, za jakých okolností, co máme plnit a co dostat.

Už nyní vidím námitku se strany slovenské: proč obnovovat staré spory, proč hýbat tím, co je konečně rozřešeno, proč rekriminovat? Vážení přátelé, proto, že jde o životní zájmy, a protože nic rozřešeno nebylo. Dosud se nás nikdo neptal, ale my, prostí čeští lidé, máme přece právo projevit svůj názor. Nechci rekriminovat. Ale nebudu se vyhýbat chybám ani slovenským, ani českým. Bude-li to tu a tam nepříjemné, tím hůře.

Čím chybovali Češi

Bylo mnoho chyb, a staly se i hrubé chyby: urážky náboženského, někdy i národnostního citění; pražský centralismus; česká, a speciálně pražská domyšlivost; nedostatek taktu; špatná politika personální, průmyslová, investiční... Uvádím namátkou, ale zdá se mi, že jednou z hlavních nesnází jsou nedostatek taktu a domyšlivost. Z povahy věci plyne, že Češi o nich většinou nevědí. Neutíší na příklad, jak jsou protivní Slovákům svou vulgární pražštinou (a jinou češtinou od nich skoro neslyšíme), jak je urážejí směšným obdivem »měkké« slovenštiny a tak zvaného svérázu. Snad to myslí upřímně, nebo to považují za nutný projev mezinárodní zdvořilosti, ale v mnohém ohledu se musí ještě mnoho učit od Slováků. Souhlasím, že Slováci jsou lépe vychováni, zdvořilí, srdeční, taktičtí, velkorysí, pohostinní a kavalírští. Nenajdeme na Slovensku tolik notesanců jako u nás. (Je ovšem pravda, že často to bývá u Slováků jenom pozlátka a pod hrubou českou slupkou bývá skvělé jádro).

Vykořisťování

Na druhé straně Slováci upadají do podivné a hodně protivné chyby. Počínají si jako muž, který si dal postavit dům. Moc krásně mu jej postavili, ale co platno, když při tom nadělali smetí. On už vidí jenom to smetí a krásný dům vidět nechce. Kde se pracuje, dělají se chyby. Češi dělali chyby, ale budovali. Slováci, jak se domnívají, chyby nedělali.

Často se také zjistilo, že na slovenských stížnostech není zbla pravdy. Viz na příklad historie s vyhazováním krížů ze škol. »Keď sa pre Slovensko dvadsať rokov nič nerobilo«, řekl nám v r. 1938 mladý slovenský doktor práv (!). Slováci, jak se zdá, jsou dosud vesměs přesvědčeni, že Češi Slovensko vykořisťovali, a nebýt Čechů, mohl být na Slovensku vždycky blahobyt jako někde ve Švédsku. Nuže, co zjistil orgán nad jiné nestranný, Nejvyšší účetní a kontrolní úřad? Že se na Slovensku investovalo nejméně o pět miliard více, než Slovensko vůbec odvedlo na daních, a to jenom v jednom oboru veřejných investic! My jsme v tom neviděli doplácení, nýbrž nutné investice je d n o t n ě h o národa československého. Ale je fakt, že se tyto nadměrné investice financovaly

z příjmů, plynoucích z českých zemí. Češi mají velkou vadu: nedovedou se včas a energicky opřít pomluvám.

Nezapomínejme také na jinou důležitou okolnost. Československo bylo státem liberalisticko-kapitalistickým, jak k tomu dospělo vyvojem a mezinárodní situací. Proto není spravedlivé vinit celý český národ ani jednotlivé Čechy jakožto Čechy z přehmatů a zločinů kapitalistů a lidí s kapitalistickým myšlením. My Češi jsme tímto režimem trpěli zrovna tak, jenom vzpomeňte na statisíce našich nezaměstnaných. A dokonce celé velké části českého národa byly vydány na pospas kapitalistům ne českým, ale — německým! Mezi Čechy a Slováků nebylo utlačování národa národem. Slovenští kapitalisté, kdyby byli nějací existovali, by se byli k Čechům i ke Slovákům chovali zrovna tak. Škoda, že Slováci tak málo cestují a neznají české země. Nemuseli by jezdit daleko, aby poznali, co je to vykořisťování. Stačilo by zajet na Ostravsko. To je oběť kapitalismu, a ovšem i pražského centralismu, to je vykořisťovaná země — ne Slovensko!!

Stížnosti na vykořisťování by měla vyšetřit nestranná československá komise. Namítne se, že máme jiné starosti, než zkoumat chyby minulosti, a že je to už zbytečné, díky košické dohodě atd. Tak tomu však není. Pětiminutový hovor s kterýmkoli průměrným Slovákem bez rozdílu vyznání a politického přesvědčení vám jasně ukáže, jak je toto přesvědčení u Slováků hluboce zakotveno, jinými slovy jak vysoce aktuální a politická je právě tato otázka. Ale bojím se, že Slováci by byli první, kdo by se postavili proti vyšetřování. Ostatně, i kdyby se zjednálo jasno, nebylo by to asi mnoho platné. Neboť jak napsal kdysi mému známému mladý slovenský inteligent, »slovenská duša vie ostro súdiť«. To je ta nesnáze: soudí »duše«, to jest city a vášně, nikoli rozum, a soudí ostro, nedbajíc příliš té nepatrnosti, které se říká objektivní pravda. Slováci často vytýkají Čechům nedostatky citu. Neprávem. Nelze mluvit o nedostatku citu u národa, který má takovou hudbu a lyrické básnictví, a u něhož právě cit, byť v jakési zvládnuté formě, tvoří podklad tolika projevů všedního života. Pravda je asi ta, že Češi mají citu správnou míru a svěřují se v otázkách rozumových raději rozumu, kdežto Slováci citu mají nadbytek a užívají ho i tam, kde bychom to nečekali, doplňující jej někdy vypočítavostí. Jak to napsal prof. dr. Koch: »Slovensko prokázalo (od r. 1938), že je na dně svého srdce dosti chladné.«

Jak to bylo s rozchodem?

Ale nechme psychologických rozdílů a vraťme se k základním skutečnostem. Jsou tak známé a zřejmé, alespoň Čechům, že by nebylo třeba se jimi zdržovat, tím spíše, že nechci rekriminovat. Ale rozchod v r. 1938 přece jenom zasluhuje podrobnější pozornosti. Někteří Slováci se nesporně stydí a byli by ochotni jej odčinit, přesněji řečeno jej slovy odsoudit, ale většina, jak se zdá, v něm vidí pouze logické a naprosto oprávněné dovršení národného vývoje. Češi snad bez výjimky v něm vidí nedvěk a zradu.

Slováci se brání dvěma námitkami.

Především prý byli donuceni, neboť Hitler jim tak říkajíc nasadil nůž na krk, prý s pohružkou, že bude bombardovat Bratislavu. Je možné, že Němci vyhrožovali. Jenže také český národ byl k leccemu nucen, a přece nedonucen, a společný stát a státní život znamená snášet nejen dobré, ale i zlé. Takové soužití nemůže být na výpověď. Jestliže se Slováci v republice, a to v neposlední řadě českou zásluhou, povznegli ze stavu blízkého zániku k vysokému stupni rozvoje, měli republika a Čechům zůstat věrni i v dobách zlých.

Za druhé namítají, že rozchod byl dílem několika svůdců, za nimiž národ nešel, jak ukázalo povstání. V životě národů platí zákon, že národ odpovídá za činy svých vůdců. I u nás, po Mnichově, část národa hledala východisko v nicotné výmluvě, že všim jsou vinni Masaryk a

Beneš, ale ačkoli to bylo pro Čechy v dané situaci krajně nevýhodné, celý národ se v úžasné krátké době vzpamatoval a postavil bez výhrad za Beneše. Bylo to poctivé. Neboť nám všem — a ovšem i Němcům — bylo jasné, že jsme v základních věcech šli za Masarykem a Benešem prakticky všichni, a že ovšem musíme nést i důsledky toho. Oběti této politiky byly veliké, ale aspoň si můžeme říci, že jsme bojovali čestný boj a postavili se na stranu pravdy a spravedlnosti.

Ale snažme se hledět na rozchod také s hlediska čistě slovenského. Sotva bude možno popřít, že osamostatnění v r. 1939 je logickým důsledkem vývoje Slováků z pouhého českého kmene, jímž kdysi byli, v národ právě tak svébytný, jako třeba Rusové nebo Poláci. Osamostatnění Slováků jakožto národa je základ, státní samostatnost pouhý logický důsledek. Neboť v nové době každý národ, jakožto ethnická jednotka, touží si sám vládnout, a to formou samostatného státu, a hranice států mají snahu splynout s ethnickými hranicemi národů (a naopak).

Je tu další psychologický činitel. V r. 1939 se zdálo, že je s českým národem konec, kdežto Slováci mají pod ochranou říše zajištěnou šťastnou budoucnost. — Mohli váhat? Můžeme se divit, že při svých naivních představách o evropském vývoji nevolili »sebevraždu« po boku Čechů, nýbrž samostatný stát, a že k tomuto rozhodnutí dospěli i ti z nich, kteří by jinak byli raději zůstali ve společném slátě (ovšem s dalekosáhlou autonomií)? Každé dítě sice mohlo vidět, že vítězní Němci by byli naložili se Slovaky jenom o málo lépe než s Čechy, ale na tom tu skutečně nezáleží. Snažme se pochopit slovenské představy. Tragika rozchodu je však v tom, že vyhloubil mezi Čechy a Slovaky příkop, který se snad ani nepodaří zaplnit.

Slováci tedy dosáhli samostatného státu a dokázali, že si dovedou vládnout. Tento stát sice nebyl samostatný, byla to fraška z milosti Německa. Ale tak prostě to zase není. Malé státy jsou vždycky jenom více méně samostatné, nikdy úplně, a Němci za Slovaky nevládli, to jest Slováci si obstarávali celou řadu vládních úkonů, výkon vládní moci ve vlastním smyslu, samostatně. Podařilo se jim dokonce uhájit samostatnou posici i ve věcech velkého významu pro Německo (rozsah vojenské pomoci, platnost marek na Slovensku).

Provinění, pro něž jsou nyní souzeni přední představitelé slovenského státního vedení, můžeme rozdělit do tří skupin: a) zločiny proti československé ústavě resp. československému státu, b) zločiny proti slovenskému národu, event. proti slovenskému státu, c) zločiny proti lidskosti (sem patří všechny jejich zločiny typicky fašistické, jako koncentráky, nucené práce, vyhazování židů a pod. Je ovšem důležitá čtvrtá skupina zločinů, totiž zločiny proti českému národu a jednotlivým Čechům jakožto Čechům, na příklad vyhazování Čechů ze Slovenska, pronásledování atd., i když formou zdanlivě zákonnou.)

Za slovenského státu se měli Slováci dobře, a skoro každý Slovák vzpomíná zašlého blahobytu s povzdechem více či méně přiznaným. Tento poměrný blahobyt je snadno pochopitelný. První republika nahromadila na Slovensku velké strategické zásoby, takže Slovensko šlo do válečných let s výbavou, která daleko přesahovala jeho normální kupní sílu. Za války bylo do velké míry v postavení neutrála. Jeho vojenský přínos pro společnou věc fašistů byl celkem nepatrný, a Němci je vyrabovali v poměru k nám velice málo. Slováci, jak se zdá, nemají — pokud nebyli osobně postiženi — nenávisti k Němcům, čemuž se ani nemůžeme divit. Zasnou, když jim líčíme nepatrné ukázky německého řádění, a máme dojem, že sledují naše vyprávění s oním zdvořilým nezájmem, s jakým sledujeme na příklad třenic mezi jihoamerickými státy, a že nám ani docela nevěří. Na druhé straně se nezdá, že byl takový pokrok, jaký by nám chtěli namluvit, i když velký hospodářský pokrok je skutečně patrný všude. Na severním Slovensku jsou na

příklad dobré silnice, ale Slováci nepřiznají ani sobě ani nám, že je stavěli pro Němce. A konečně velká část staveb byla jenom pokračováním nebo uskutečněním projektů z doby první republiky. (Pokračování.)

poznámky

Není možno mlčet

Nevím, jak kdo sledoval soud s dr. L. Pospíšilem v Olomouci, ale průběh celého soudu, totiž to, co jsme se ze soudu niho projednávání dověděli, jest takového rázu, že není možno k tomu mlčet. Dr. L. Pospíšil jest náš druh z koncentráku, kd se choval skvěle. Tím větší byl náš podiv, když jsme se dověděli, že byl našimi orgány zatčen, vězněn a viněn z velmi nepěkných věcí. Žádali jsme všichni, kdož jsme ho znali, ab soud s ním byl urychlen, poněvadž jsme věděli o jeho zlé zdravotním stavu a měli jsme obavy, že zemře, než dojde k soudu. A když jsme nyní při soudním řízení četli, jak by na něho navádění zavření gestapáci, co všechno se jim slíbilo, když budou svědčit proti němu, jak byli zavírání gestapáci pohromadě, aby se mohli proti dr. Pospíšilovi dohodnoutu se člověku z toho obračí žaludek, kypí žluč a táže se, proč se náš Svaz politických osvobozených vězňů ještě proti takovým případům veřejně neozval. — Je jich více, třeba se takových jako u dr. L. Pospíšila, uvedu jen Ant. Chrtá, kter musil také projít lidovým soudem i okresním, kde bylo sice řízení proti němu na konec zastaveno, také si ale poseděl v vězení, onemocněl tam a nyní se léčí v Pišťanech, dr. inž. Němec z Přerova, který do dnešního dne se nedostal zpět na své místo, z něhož byl gestapem vzat, zavřen a celou válku vězněn a našlo by se takových smutných případů více.

Pravím při této příležitosti veřejně, jestliže Svaz osvobozených politických vězňů nezaujme v případě Pospíšilově i j nich různé stanovisko, aby sjednáno bylo naproste jasno, v případě ze Svazu vystoupím, poněvadž pak nemá pro nás Svaz vůbec žádné ceny a nebudu členem organizace, která by byla organizací jen pro tu organizaci, aby v ní našlo snad několik lidí zaměstnání, anebo aby občas přiskakovala na pomoc nějakými prohlášeními, které spíše svědčí politikaření než o lásce k národu, než různému zastání se všech lých, kdož trpěli za okupace a jsou proháňeni ulicemi mnozí zcela nespravedlivě, jak to ukázalo v případě Pospíšilově.

S rozezhvěním jsem četl průběh celého procesu a nedivím se, že posluchači v soudní síni při rozsudku plakali a propukali pak v osvobozující potlesk, ať to při soudě nemá být. Ale promluvila jedinou skutečnou vůle a hlas lidu. Jest to pro mně který jsem prodělal koncentrák, a jistě i pro jiné, trapné, velmi trapné, že se proti českému člověku používá německých gestapáků, že pak na nich záleží, zda obviněný český člověk v krásnou národní i státní minulosti bude odsouzen anebo osvobozen. Dnes zavřeným a svědčícím gestapákům jsme se musíme často týdně i vícekrát v týdně, byli-li jsme propuštěni před koncem války, hlásit, žádat dovození opustit místo pobytu, b jen na několik dní. Byli jsme s nimi ve styku. Tedy by stačil aby nás obvinili z něčeho podobného, z čeho byl viněn dr. Pospíšil a proces by nás neminul. Není to přímo hrozné pomýšlení? Táží se, jak jest to všechno možné, jakým lidem to svěřujeme vyšetřování věcí nejožehavějších? Není tomu tak i v případě olomouckém. V Prostějově jsme měli podobný případ vyšetřování člověkem, který se za protektorátu choval velmi povážlivě, ale tím, že se přihlásil do komunistické strany ať mi doblí komunisté, které znám jako dobré a charakterní lidi, prominou, že píší takto otevřeně, ale nemohu si pomoci musím se právě takto přímo a otevřeně ozvat — stal se v šetřujícím orgánem, probáhněl české lidi pomocí zavřených gestapáků, až se na konec dostal do vězení sám. V tom prostějším případě se dostalo aspoň takto spravedlnosti žádost, co se stane s těmi, kdož v Pospíšilově případě dostali se do vězení a k němu světlá? Před soudem se mluvilo, že dokonce bylo známo i ministerstva vnitra.

To jsou všechno věci, k nimž není možno mlčet, nutno říci, jak bylo možno podlomit zdraví poctivého českého člověka, kterého sice nedorazil německý koncentrák, ale málem by bývalo dorazilo československé vězení.

Ale nejde jen o fyzické zdraví, jest také duševní stav. I si pomyslejte, v jakém duševním stavu skoro půl druhého roku musil být dr. L. Pospíšil, když viděl, jak se na něho obraceli oprátka — nebojme se to říci, ta obvinění a také navádění

k tomu směřovaly, jako by komusi přímo záleželo na tom, aby dr. Pospíšil zmizel a nemohlo se ukázat to, co se před soudem ukázalo. Jest ještě otázka, zda se před soudem ukázalo všechno. Dr. Pospíšil přirozeně věděl, že jest nevinen, věděl, co všechno riskoval, když lidem pomáhal z nacistických vězení i koncentráků — a najednou vidí, že místo vděku má se dožít oprátky.

Já nevím, snad vy, kteří jste se navrátili ze zahraničí, nedovedete to tak pochopit jako my, kteří jsme v koncentracích a vězeních byli; najednou jsou někteří z nás postaveni před soud, obviněni z hrozných věcí, a pak se ukáže, že ta celá stavba proti obviněnému byla falešná a dokonce v některých případech vědomě falešná. Což jest u nás dovoleno tak hazardovat s lidským životem, nota bene člověka, který něco za okupace riskoval, který něco prodělal a vykonal, a který se jako my všichni těšil, jak se pustí do práce v osvobozené republice.

Svas osvobozených politických vězňů a také poslanci z těchto řad bez rozdílu politického přesvědčení by měli energicky požádat příslušné činitele, aby jim pověřili, kdo měl zájem na tomto případě, jaký zájem měl a proč to bylo vedeno tak, že se mohl v tisku před soudním projednáváním objevit článek, který naznačoval, že dr. Pospíšil jest vskutku zrádce. Na konec musí soud vyřknout jasně, že o čestnosti dr. L. Pospíšila není možno pochybovat! Přejdou poslanci, bývalí političtí vězni, tento případ mlčením? Kdyby se neozvali, bylo by to špatné vysvědčení pro ně a důkaz, že stranickost v nich ubíla vše, čím jsou povinni sobě i svým druhům, s nimiž snáhli podobný osud za okupace. Nejsem v parlamentě, proto se ozyvám veřejně. A kdybych byl v parlamentě, neměl bych, nedonutil by mne k mlčení nikdo, i kdyby mne to snad mělo stát poslanecký mandát.

A tak si musíme počínat všichni, chceme-li, aby v našem státě se žilo pěkně, bez obav, že se poctivému člověku může přihodit něco podobného jako dr. Pospíšilovi, kde to nebyla shoda okolností, ale kde to byl pohon vědomý, nechci-li říci dokonce organizovaný. Právě to chce veřejnost vědět, jak to bylo! — A já pevně věřím, že případ Pospíšilův odsoudí všichni poctiví lidé bez rozdílu politického přesvědčení a budou se snažit použít této příležitosti ke sjednání důkladné nápravy. Co se to popsalo papíru proti lidem starého režimu, že k nim není důvěry, že musí přijít noví lidé, nezatažení, atd. Táž se: to v případě Pospíšilově se nám opravdu představili noví lidé? Dokázal by něco podobného poctivý úředník československého starého režimu? Pravím, že by nedokázal!

Co jest tedy cílem této mé rozhořčené úvahy? Nic jiného, než abychom si v našich trestních, bezpečnostních a podobných věcech udělali konečně pořádek. Abychom neslyšeli před lidovým i jiným soudem svědky, kteří si stěžují, že byli našimi orgány bití. Nesmíme u nás opakovat to, co se nám v těch koncentracích a vězeních nejvíce hnusilo, to jest to lidsky nedůstojné zacházení s námi uvězněnými. Pravdu má ve svém úvodníku ve »Svobodných novinách« přítel Ferdinand Peroutka, že z okupantských manýr v nás mnoho zůstalo. V případě Pospíšilově se dokonce ukázalo, že se někteří od okupantů dobře učili a že dosáhli skoro úrovně svých učitelů, dokonce jsme viděli, jak se na konec učitelé postavili proti svým učňům a dali pravdě průchod proti svým učňům. A nejmutnější na tom, že učitelé byli německí gestapáci a jejich žáci — Češi.

Vím, že případ dr. Pospíšila a menší případy ostatních nejsou pravidlem, ale také víme, že není u nás právě po stránce bezpečnostní, to jest s hlediska právní jistoty a korektního postupu všechno v pořádku. Použijme tedy případu dr. Pospíšila k důkladné očistě všeho, co jest u nás nepěkného. Rád bych abychom mohli tento trapný případ uzavřít doložkou, že to bylo k něčemu přece jenom dobré. František Loubal

Malé chyby — velké nebezpečí

Návrh osnovy zákona o dvouletce byl v pondělí 7. října předložen vládě. Budiž zaznamenáno, že Rudé Právo jediné ze všech listů oznámilo již v neděli, že Ústřední plánovací komise skončila svou práci. »V dlouhé noční schůzi z pátka na sobotu, trvající až do šesté hodiny ranní, schválila... návrh osnovy. V denní a noční schůzi ze soboty na neděli pak schválila i důvodovou zprávu...« Budiž dále zaznamenáno ke chvále Rudého Práva i členů komise, že po zasedání — tedy pozdě v noci ze soboty na neděli — byli dr. Outrata a zástupci všech šesti politických stran dotázáni, jak na práve skončenou práci nahlíží, že ještě v noci dali interview a že je Rudé Právo hned příštího rána otisklo. Rudé Právo jako tribuna všech stran — tedy jak české »reakce«, tak slovenských »fa-

šistů; je-li tato metoda začátkem nové, důsledné tradice, pak se Rudé Právo, v nové úpravě a pod novým šéfredaktorem může časem stát listem celé Národní fronty.

Ježto se ministerský předseda pro naléhavost jiných prací mohl zúčastnit jen slavnostního zahájení prací, předsedal komisi generální sekretář Hospodářské rady; nyní vyzdvihuje, že o žádném bodu návrhu nebylo třeba hlasovat — o všech se zástupci stran dohodli. Z toho dr. Outrata vyvozuje, že plán je skutečnou potřebou a že jeho věcná náplň je mezi odborníky nesporná. Zástupci komunistů zdůrazňují soudržnost Národní fronty, jakož i elán a svornost členů komise. Národní socialisté mluví o rekordním čase prací na plánu a o záruce, kterou všichni český i slovenský lid přejímá za úspěch nového sociálního řádu. Sociální demokrat hovoří rovněž o pracovním nadšení při přípravě dvouletky a o potřebě přenést toto nadšení do širokých vrstev lidových. Zástupci obou hlavních slovenských stran mluví velmi pěkně o bratrském porozumění pro potřeby Slovenska. Lidovec říká skromně, že jde o prvý pokus plánovat úsek našeho hospodářství a že komise dbala toho, »abychom si uložili úkol splnitelný. Sněmovna rozhodne, zdali a pokud se nám tento úkol zdaří«. Zajímavá to formulace mužů, kteří vypracovali pro vládu svůj návrh dvouletky za daleko méně než dva měsíce.

Mezitím v tisku pokračovala plachá a nepřímá diskuse o poměru sněmovny k dvouletce. Krajský tajemník KSČ oznámil v sobotu funkcionářům pražského kraje: »Musíme již nyní započít s přípravami k důstojné oslavě 28. října a která bude spojena s vyhlášením dvouletky«. Doufejme, že tato kategorická formulace vznikla zhuštěním skutečného výroku a že není přesným výrazem vůle naší největší strany. Národní socialisté upozorňují v posledním Zítřku, že z jejich návrhu, aby sněmovna vypracovala ústavu a vláda dvouletku, není dovoleno vyvozovat, že naše druhá největší strana by snad chtěla omezovat právo parlamentu, jednat o dvouletce. Toto právo je samozřejmostí i pro stranu lidovou. Není pochybnosti, že i sociální demokraté tak jako otázce ústavy jsou mezi prvními obránci práv sněmovny. V neděli si Právo Lidu s chutí otisklo na první straně výrok la-bouristického poslance Parkera: »Přejeme čs. soc. demokracii v jejím velkém boji za socialismus a demokracii mnoho úspěchů. Ve vítězství stanoviska — parlamentu v diskusi, kdo je povolán vést práci na nové ústavě, vidíme znamenání, že se Československo s konečnou platností rozhodlo jít cestou demokracie. Protože máme Národní frontu všech stran a postrádáte organizovanou opozici, je v podstatě důležité, aby parlament občas vládě zdůraznil svoji přednost.«

Rudé Právo nazvalo návrh osnovy o dvouletce »historickým«. Budiž proto dovoleno znovu v Dnešku zdůraznit, že vláda a parlament nemohou ve třech týdnech mezi 7. a 28. říjnem důkladně promyslet všechny důsledky dvouletého plánu. Namítne-li někdo, že Ústřední plánovací komise stačila vypracovat plán v šesti nebo sedmi týdnech, budiž jasně řečeno, že právě to je jedním z hlavních důvodů, proč parlament musí plán rádně a tedy v klidu studovat.

Nejbližší spolupracovníci dr. Outraty netají se názorem, že spěch a práce ve dne, v noci, plánu na kvalitě nepřidaly. Jeden z hlavních autorů plánu nám řekl do očí, že stačilo prodloužit komisi její šibeniční lhůtu o dva týdny, aby výsledek byl úměrný vědecké kvalifikaci spolupracovníků. Jednotlivé průmysly neměly čas poctivě propočítat své požadavky. Proto — z opatrnosti, zcela přirozené při díle tak závažném — své požadavky značně nadsadily. Komise rovněž nemohla podrobně přepočítat lavinu čísel jí předložených. Viděla na první pohled, že jsou namnoze příliš vysoká. Zemědělství požadovalo pro sebe snad trojnásobek lidí, než odeslo Němcům. Stavebnictví poževilo rovněž značnou žádostivost. Vůbec bylo pozorovat, jak mnoha našim dílčím zájmům schází smysl pro potřeby celku. Vyskytla se ministerstva, která hájila své zájmečky s tvrdošíjností, nezustávající nijak pozadu za houževnatostí některých průmyslových kapitánů z řad našich předválečných kapitalistů. Co zbylo komisi, než ustoupit tlaku dílčích zájmů i času a zaměřit chvillemi vědecké plánování za náš osvědčený národní zvyk »kuhandla«. Tak, jako kdysi při vypracování rozpočtu, došlo i nyní na smlouvání více méně mechanické. I smlouvali obhájeři zájmů

národních s advokáty toho či onoho sektoru: »Člověče, máte rozum, slevte pět procent na pracovních silách, slevte deset na surovinách a sedm, ne, počkejte, aspoň devět procent ze svého požadavku uhlí, dali bychom rádi, ale nemáme, no, až po druhé...«

Preje-li si parlament konkrétní data, dostane je, nepoohybně.

V celku lze říci, že v údobí restrikted původních požadavků nebylo možno pracovat s dostatečnou odpovědností. O kvalifikaci autorů návrhu dvouletky nelze mít pochybnosti. O výsledku toho vzhledem k metodě práce dovoleno být musí. Budíž autorům umožněno před svrchovanou sněmovnou veškeré pochybnosti rozptýlit.

Sněmovně není známo, že jeden z nejvyšších šestnácti faktů o koeficientech bezpečnosti v požadavcích jednotlivých průmyslů: »Některé jsou zbytečně vysoké, jiné příliš nízké. Někde jsme se strefili, jinde ne.«

Sněmovně není známo, že na př. celkový program výroby spotřebního zboží byl poněkud macešsky odbyt. Je třeba ještě rozvážit, zda je vhodné odsunout doplnění vykradených šatníků, zda je správné přikročit požadavky některých výrobních průmyslů jen proto, že nám opatřují nezbytné devisy výrobou spotřebního zboží, a zda by se pracovní výkonnost nezvýšila právě liberálnější politikou v úseku zásobovacím a rekreačním, což je prvním předpokladem tolik potřebné politiky populační.

Sněmovně není známo, že odborníci Ústřední plánovací komise nerozhodovali o účelnosti čísel, která jim vláda stanovila. Jejich úkol byl užce vymezen: určit vhodné prostředky, jimiž lze těchto čísel dosáhnout. Není proto zrovna upřímné, když někdo dokazuje, že nespornost právě těchto čísel byla v komisi dokázána. Nesmysl: nelze přece takový závěr vyvozovat z jednání, které z těchto čísel musilo vycházet.

Sněmovně není známo, že komisi nebylo dovoleno zkoumat rovnovážnost oří našeho prvního plánování. Plán je tedy prací vědců, a však není, přísne vzato prací vědeckou. Některé ze základních předpokladů nebyly zjištěny objektivním bádáním; byly a priori určeny rozhodnutím politiků. Sám dr. Outrata naznačil v červenci novinářům na tiskové konferenci, že únosnost daných čísel bude třeba přezkoumat. Budíž zjištěno nyní v říjnu, že komisi, již dr. Outrata předsedal, tato možnost plně dána nebyla. Doufejme, že majestát svrchované sněmovny postačí, aby někteří z našich největších národohospodářů, kteří nemají intimní styky s vedením politických stran, a jsou socialisty nad veškeru pochybnost, byli o této věci slyšáni.

Sněmovně je známo, že dr. Outrata i jeho spolupracovníci vykonali nadprůměrnou průkopnickou práci při první výchově resortů i praktiků k myšlení nadstraničkému, společnému, nesobeckému a národnímu. Sněmovně je známo, že pracovali za podmínek velmi těžkých, s neúplnými statistickými podklady, proti neporozumění a prestiži. Prosíme sněmovnu, aby nečetla díky těm, kdož právě dokončili náš první historický pokus v plánování. Prosíme ji zároveň, aby se uchopila jejich díla ctiplivými rukama a aby v jejich duchu v jejich práci pokračovala. Jejich elán byl vynikající.

Kterýsi horlivec napsal, že »vypracování plánu nestálo republiku takřka vůbec nic«. Ne, přátelé, tak tomu není. Chybíčka, způsobená chvatem a později hájená z tvrdohlavosti, může stát republiku několik milionů. A nejen to: může stát viru občanů v plánování, jež je nejvyšším, nejkrásnějším a nejetihlčtějším prostředkem vědeckého socialismu. Horoucně se přimlouváme, aby každý poslanec plnil své poslání s taktičností a odpovědností. Žijeme v těžkých dobách: víření propagačních bubnů nestáčí. V boji o ústavu pronikni hlas poslanceckého svědomí. Nechť se projeví stejně neústupně, když jde o přesnost a vědeckost základů našeho plánování!

Karel Taraba

Ze zkušeností odsunového referenta

Starosti odsunového referenta při ONV je spořádáný odsun Němců, jejich odhavení podle předpisů a dozor, aby se do odsunu nedostaly osoby tam nepatřící. To jsou osoby českého, slovenského nebo i jiného slovanského původu, osoby, žijící ve smíšeném manželství, pokud se ovšem hlásily za Čechy při sčítání 1930 a 1938, a pak podle předpisů i osoby českého původu ze smíšených manželství, které se i přihlásily k německé

národnosti, ale vzděláním, chováním, příslušností k českým spolkům, výchovou dětí mohou býti považovány za dobré Čechy. Benevolence není tu vyloučena. O tom rozhodují lidové orgány buď MNV nebo ONV.

Úkol je tedy jasný a nemůže už pravděpodobně dojít k přehmatům, že by byl odsunut někdo, kdo odsunu nepodléhá, tím spíš, že v instrukcích stojí, že odsun nemá povahu trestu a že za eventuelní přečin proti národní cti může a musí být provinilý trestán u lidového soudu nebo okresní vyšetřující komisí, ne odsunován.

Práce odsunového referenta je tedy opravdu lehká. Ale to by bylo pravda, kdyby nebylo lidské zloby a chtivosti.

Tak žila Češka ve smíšeném manželství s Němcem od roku 1934. Děti vychovávala po česku, manžel byl na vojně jako německý voják. Po revoluci byla ihned zavřena, pak postavena před lidový soud, osvobozena, trestní nalézací komise také něčeho nenašla: žena se vrátila domů. Dům pod národní správou, byt také, a většina věcí z bytu buď ve skladu národního majetku, nebo kde? Po dlouhém běhání z MNV a ONV byl konečně vydán rozkaz, aby MNV nábytek s bytem vrátil původní majitelce. Tady by vlastně měl být konec, a teď teprve to začalo! Všechny instance a organizace, které v tomto pohraničním okrese existují, prováděly intervence, zákroky, kdo hájil právo, byl kolaborant, a nakonec byla postižena dána k odsunu. Není přece možné, aby někdo měl měnit byt nebo dokonce vrátit nábytek, když se mu oboje líbí! Křížová cesta pokračuje, odsunový referent dvakrát zarazil odsun, poněvadž je osobně odpověděn, a pak se do té křížové cesty dostává také. Že je kolaborant, zrádce národa, slyšel už tolikrát, že by tomu sám málem uvěřil, ale buďsi, zaražením odsunu však zneužil mocí úřední — ti druzí, kteří hájí opak, ovšem ne — a taktak, že nebyl sám zavřen.

V poslední chvíli zachránil jej návrat manžela oné ženy, který na štěstí byl srbským partyzánem po dobu 3 let. Do svého původního bytu ve vlastním domě se postižení zatím nastěhovali, nábytek také zatím nemají, snad nějakou náhradu, ale případ je zatím skončen. K odsunu nepůjdou — a to ostatní? Snad se také dá nějak do pořádku!

Jiný případ: muž Čech, žena Němčyně, manželství z roku 1936. Mají radio, obývací pokoj, kuchyň a ložnici, a muž má kromě toho tuberkulosu. Odsunový referent se náhodou dozví, že rodina už je ve sběrném táboře. Jede tam a ptá se postiženého, proč se při příchodu do tábora nehlásil jako Čech, když jím je a když se ho úředník na to určitě ptal. Odpovědí je mávnutí rukou a konečně: »Než takový život, raději odsun, vždyť by mně taď stejně uštváli k smrti, a co by tu dělala žena se dvěma dětmi? V Říši mezi Němci by snad někoho našla, kdo by se o mé děti postaral!«

Vrátil se — na domluvu referentovu. Zájemce o nábytek a radio si odsunový referent předvolal, aby si hledal někde něco jiného a Čech-souchotinář je dnes v sanatoriu. Přibyl už čtyři a půl kg na váze, jeho děti budou mít českého tátu a nemusí se v Říši o ně nikdo starat proto, že jiný Čech chtěl se postarat o nábytek.

Teď už byste asi nechtěli být odsunovým referentem, ale to jsou jen dva případy a ne nejhorší, protože život nejde nikdy přímočaře a komplikoval situací i po stránce národnostní někdy tak, že rozmotat celou tu spleť osudů je skoro lidsky nemožné. A přesto, že je tu dost znaků opravdovské a vřelé příslušnosti k české národnosti, což ovšem netýká se, námi dnes citovaných případů, nepostupuje se často benevolentně a nedá se často dost času, aby se vše mohlo řádně vyšetřit a aby postižený měl čas předložit doklady, které se dnes tak těžko a zdlouhavě opatřují.

A přece škoda každé kapky české krve, která by měla utnout v cizím prostředí, nehledě k tomu, že se tak zabírá místo v odsunu skutečným Němcům a že okupační úřady nám takto omylem vyvezené Čechy vracejí. To ovšem do obsazených a vyprázdněných bytů a na náš náklad.

B R K

O pořádek v českém denním tisku

Veřejnost zajisté přijala s povděkem rozhodnutí Sboru pro věci periodického tisku při ministerstvu informací, že denní listy mohou vycházet od 1. října t. r. o osmi stranách, aniž bude zvýšena cena novin. Byla to oběť velká, zejména pro malá a střední vydavatelstva, která nemají jiných zdrojů příjmu, než to, co si samy vydělají. Nicméně bylo uznáno hledisko, že by nebylo populární zvyšovati cenu novin v době, kdy se obeceně volá po snižování cen.

Rozšíření rozsahu a tím obohacení denních listů je důležitý kulturní čin a přiblížil jsme se tak opět o krok k předvá-

politika

Walter Tchuppik (Curych)

Německá otázka

lečným poměrům. Noviny jsou rovněž důležitým prostředkem k tlumočení státně politických zájmů a programu vlády. Tato funkce novin by si měla být vědoma nejen vláda, ale i ty podniky, které dodávají pro výrobu novin suroviny, po případě je vyrábějí. Konkrétně řečeno: ceny papíru, barev a účty tiskáren jsou nepřiměřeně vysoké a pro denní tisk neúnosné. Se zřením na to, že denní tisk jest předmětem denní spotřeby a že slouží národu, státu i vládě, nemělo by se na něm vydělávat. Ceny papíru a barev je třeba snížit. Také tiskárenské kalkulace pro denní tisk je nutno upravit. Vláda by měla vycházet dennímu tisku více vstřícně snížením dopravních a jiných poplatků a daní.

A nyní o tom pořádku: Tiskový odbor ministerstva informací svolal minulý týden na přání moravských vydavatelství poradou, na niž se jednalo a dohodlo, že s platností od neděle 13. října mohou nedělní noviny vycházet v rozsahu až 12 stran, s tou podmínkou, že během pracovního týdne budou vycházet v rozsahu menším, to jest šestistránkovém, tak, aby celkový rozsah novin pracovního týdne činil maximálně 48 stran. Toto usnesení bylo přijato jednomyslně a bez námitek. Nebylo však dodrženo. Hned druhý den, v sobotu, oznámilo Právo lidu, že vyjde v neděli 6. října o 12 stranách a upozorňovalo prodejny, aby se na to připravily. K tomu se ovšem připojilo Svobodné slovo, neboť nechtělo zůstat v soutěži pozadu. Tuto stranicko-politickou soutěž v novinách si nemohou dát líbit ostatní denní listy, které loyálně dodržují dohody a předpisy úřadů. V době, kdy se mluví o řízeném hospodářství a plánu, začíná opět bujet stará nevraživost a ostré soutěžní způsoby, které mají zničit slabšího. V zájmu pořádku v novinách a v zájmu české čtenářské veřejnosti jest, aby se české novinářství nevrhlo v džungli, jako tomu bylo před válkou, kdy ranní noviny vycházely večer, večerní ráno a nedělní v sobotu. Něco podobného se děje ostatně ještě dnes na Moravě.

B. V.

Straník a člověk

Existenci politických stran a hnutí lze vysvětlit z rozdílného názírání na způsoby a cíle veřejné práce a vlády. Demokracie je právě onen politický systém, jenž toto přirozené právo na různost a odstin nejen uznává, nýbrž zakládá dokonce na něm veškerou svou pracovní a vládní techniku a náplň života politického. Demokracie počítá s tím, že v soutěži myšlenek a činů vítězí nakonec hodnota. Proto tu soutěží nejen připousti, nýbrž si jí výslovně přeje.

Ve jméno demokracie je obsažen požadavek vládnutí. Opravdu demokracie, má-li splnit své úkoly, musí být silná a musí tedy vládnout. Tam, kde se objeví přebujelá stranictví, vyplývá se množství energie na vzájemné soutěžení stran; převažuje tedy soutěž nad vládou. V těchto poměrech jsou strany nakloněny vždy spíše k zdůrazňování rozdílů mezi sebou. Tato psychologická stránka politického stranictví může ovšem vést k onem krajnostem, kdy hypertrofie citění vylučného a separatistického vítězí nad zdravým a střízlivým rozumem a pocitem souzáležitosti všech vrstev a směrů. V takových poměrech je politická práce značně obtížná, ba nemožná, neboť tedy už nejde o lidi a jejich vzájemný poměr, nýbrž o s c h e m a t a tak protichůdná, že vzniká dojem, jako by tu nebyla shoda nejen v duchu, ale ani v rodu.

Straník, jenž dobře chápe sám sebe, ví, že se dobrovolně zaměřil a zůžil za účelem dosažení určitých cílů. Straník se podobá lékaři, jenž věnuje svou pozornost nemocnému orgánu, zatím co k ostatnímu tělu chová se celkem nevšímavě. Toto zaměření na jeden úkol je v jistém smyslu praktické a účelné, ba nutné. Člověk s tím však nevystačí, neboť jeho problematika je širší a hlubší zároveň. Člověk není jen tvorem politickým («zoon politikon»), neboť jeho život má své četné a závažné stránky nepolitické. A tu jsme u toho hlavního: tam, kde straníci se rozcházejí, lidé mají ještě mnoho důvodů a příležitosti se setkávat a počítovat svou jednotu. Tato nepolitická anebo nadstranícká oblast lidského života a nadnárodní zájmová sféra národu je širší než ona politická, širší právě v tom, že svými kořeny tkví někde hluboko až v metafyzických krajích nepoznatelna. Pod tímto zorným úhlem bude politický člověk vždy jednat tak, aby z jeho počínání měla prospěch strana jen potud, pokud má pravdu. To, co se v politice děje proti pravdě a spravedlnosti, je marné a jako dočasné odsouzeno před soudem dějin k zániku. Stejně to, co se podniká proti člověku. Dějiny jsou souvislá cesta k člověku — ad aristokratického člověka pózy k demokratickému člověku práce. To je «straníctví», jež zaujímá historie! V něm rozpływají se všechny dobové politické konstelace jako prvky v krivuli a zůstává nesmírně složitá a prostá sloučenina — člověk.

F. Humler

III. Ani nejsvědomitější studium dostupného materiálu nám nezaručuje přesný obraz o německém průmyslu. Můžeme se jen dohadovat, neboť politika velmocí v Německu je, co se průmyslu týče, plna rozporů a protiv. Neradi také zjišťujeme, že spojenecká úřední prohlášení o zničení německých zbrojařských podniků ponejvíce neodpovídají pravdě. Z továren, které v Německu pracovaly výhradně pro armádu, bylo v britském okupačním pásmu asi 54%, v americkém 17%, v ruském 20% a ve francouzském asi 10%. V jednom americkém prohlášení se sice praví, že 70% všech zbrojních podniků v americkém pásmu bylo zničeno, neříká se však nic bližšího, o které podniky se jedná, co se za zbrojní podnik považuje, ačkoli právě to by nás nejvíce zajímalo. K zbrojařskému průmyslu nutno ku příkladu rozhodně počítat vospělý německý automobilový průmysl, a to nikoli pouze proto, že vyrábí auta, ale také proto, že může být kdykoli během nejkratší doby na zbrojařský podnik přeměněn. Podle posledních spolehlivých statistiky z roku 1936 vyráběl tento průmysl před válkou asi 250.000 osobních vozů, z kterých 50.000 bylo vyvezeno do ciziny. Spojenecký kontrolní plán snížil tuto číslici na pouhých 40.000 vozů, hlavně proto, aby americký průmysl nalezl na německém trhu odbytiště. Nákladních vozů se vyrábělo v Německu roku 1936 asi 50.000. Tato výroba byla jen nepatrně omezena asi o 10.000 vozů, výroba zemědělských traktorů ve výši 14.000 kusů nebyla omezena vůbec. Celkem je nutno konstatovat, že se kontrolní plán nedodržel, neboť všude vznikla nová výroba a nákladních vozů se vyrábí teď daleko více než kdy před tím. Ve Fallersleben, v britském pásmu, byla nedávno dokončena serie prvních 20.000 tak zv. lidových vozů, výkon to jistě pozoruhodný. V ruském pásmu vyrábějí BMW závody v Eisenachu těžký vůz o 85 PS, a také v Kamenici počala Auto-Union s výrobou osobních vozů. V americkém pásmu pracuje mnoho továren na výrobě kulčkových ložisek a elektrického zařízení, které také náleží k zbrojnímu potenciálu. Oplovy závody v Russelsheimu nad M. vyrábějí opět 300—400 těžkých nákladních vozů měsíčně a podobné kapacity docílují závody Daimler-Benz v Untertürkheimu a v Gaggenau, strojírna München-Augsburg v Norimberku, Jižní závody v Bambergu, které náležejí ke Kruppovu koncernu, jakož i firma Kraus-Maffei v Mnichově. V britském pásmu jsou to především Fordovy závody v Kolíně nad R. (500 vozů nákladních měsíčně), Borgwardovy závody v Brémách (150), Büssingovy závody v Brunšviku (200), Hannomag v Hanoveru (200 těžkých traktorů měsíčně) a konečně Tempo závody v Hamburku (400 malých dodávkových vozů). V ruském pásmu dlužno jmenovat již zmíněnou firmu Auto-Union v Kamenici, závody Audi-Horch ve Svitavě, DKW továrny v Zchoppau, dále pak firmy Daimler-Benz, Demag, Kloeckner-Humboldt, Lanz a Stock, které všechny vyrábějí v Berlíně těžké nákladní vozy. Dohromady zaměstnává prý automobilový průmysl v Berlíně jen 10.000 dělníků.

Tento výpočet není zajisté úplný. Týká se průmyslu, který se mezi zbrojařský průmysl nepočítá, nicméně tušíme, jak dalece ve skutečnosti přispívá k zvýšení německého válečného potenciálu. Všude můžeme pozorovat, že jsou továrny v provozu a nové další vznikají. Těžko je

také posoudit, jak to vypadá u Kruppa, který nebyl likvidován, jak se původně zamýšlelo. 75.000 dělníků a zaměstnanců bylo převedeno na mírovou výrobu, 14.000 pracuje na výrobě lokomotiv a těžkých nákladních aut. Následující podniky dlužno taktéž zařadit k zbrojařskému průmyslu, jelikož jeho potenciál nepřímo zvyšují. Jsou to Aluminové závody v Norimberku, Wielandovy závody v Ulmu, Luitpoldovy hutě v Amberku, Německé Edeltahlwerke v Krefeldu (zalomené hřídele), Bavorská Sensen-Union v Oberaudorfu a Mnichově, Depragovy závody v Amberku (kompresory) a hutě v Lauchertalu u Sigmaringen (kluzná ložiska).

V anglickém a americkém pásmu převzali Němci mnoho průmyslových odvětví do vlastní správy. Tak na příklad je Hugo Stinnes junior, o kterém se prohlašovalo, že je internován v koncentračním táboře v Recklinghausenu, ředitelem v ocelářském průmyslu. Současně s ním byli dosazeni na vedoucí místa nacisté, o jejichž pravém smýšlení nemůže být pochyby. Soudce Wilhelm Kieselbach byl povýšen, ačkoli si ho Československo vyžádalo jako válečného zločince, a dr. Fritz Busch, číslo leg. 2.996.700, byl jmenován vedoucím ředitelem drah v Hamburku.

V ruském sektoru působí němečtí odborníci při opětné výstavbě průmyslu, na příklad u Kruppa v Magdeburku, u I. G. Farben v Bitterfeldu, Leuně, u Zeiseho v Jeně, jakož i ve všech větších podnicích na železo a ocel, cement, hnědé uhlí a louh.

Československé čtenáře bude jistě zajímat, že nedávno bylo v bavorské obci Kaufbeuren uvedeno do provozu 30 továren, které vyrábějí jablonecké zboží, brože, přezky, náhrdelníky atd. Také pět nových skelných hutí vyrábí tamtéž asi 15.000.000 skleněných knoflíků měsíčně.

Co se týče »biologického potenciálu«, lze říci krátce toto: Podle zprávy »Mezinárodního komitétu pro studium evropských otázek« v Londýně ztratilo Německo následkem války 3,5 milionů lidí, to jest asi 5% svého obyvatelstva před válkou. Německo čítalo při převzetí moci Hitlerem asi 67 mil. Až se skončí přesídlení; bude čítat zhruba 72 mil. obyvatel. Podle odhadu amerického dějepisce Padovera způsobili však Němci smrt nejméně 25 milionů lidí. Mimo to dosáhli Němci systematickou politikou podvýživy v okupovaných krajích, že vitalita mnohých národů velice poklesla. Američan Waverley Rott píše ve své knize »The Secret History of the war«, že Němci dobyli na biologickém poli skvělého vítězství, a Georges Blun, stálý zpravodaj »Journal de Geneve« v Berlíně, tvrdí, že Němci zřídili hned po své porážce »tajný vedoucí štáb«, který s tím počítá, že spojenci při svém pokusu o »pacifikaci« a »demokracii« Německa ztroskotají.

Závody spojenců o získání německé přízně způsobily, že se i socialistické strany předstihují ve velkoněmeckých heslech a to jak na západě, tak na východě. Tak na př. prohlásila »Socialistická jednotná strana« při volbách v Berlíně 20. září t. r.: »Reakcionářská místa na Západě hlásají odplatu pro Východ, ale je jim zcela lhostejno, jakou těžkou ztrátu utrpí Německo odstoupením Sárska.« V západním pásmu prohlašuje naopak předseda sociálně demokratické strany dr. Kurt Schuhmacher, že »jeho strana bude bojovat o každou píď německé půdy na východě, jelikož každý národ potřebuje určitého prostoru ke svému životu.« »K prohlášení pana Molotova v Paříži, že německé hranice na východě jsou definitivní,« praví dr. Schuhmacher, »musím říci, že tyto hranice Německo nikdy neuzná, jelikož by nemohlo bez obilních východních území žít.« »Pro Sársko proklamujeme právo sebeurčení, výsledek voleb ve východním pásmu nemůžeme uznat, jelikož tam »Jednotná socialistická strana« obdržela práva na útraty sociálních demokratů.«

Ústavodárné shromáždění v Bavorsku poučilo nás také o tom, na jakých vratkých ilustích spočívá federalistická struktura říše, jak o ní sní Churchill, a jak dalece pře-

vládají tendence nacionalistické, centralistické a velkoněmecké. Jak známo, měl tam být zvolen původně bavorský státní prezident, pro kterýž úřad se zdál předurčen nejvyšší bavorský ministerský předseda, sociální demokrat Högner. Celá věc byla již takřka hotová, když se proti tomu postavil poslanec »Křesťansko-sociální unie« dr. Josef Müller a svým prohlášením strhl s sebou i sociálně demokratickou stranu, která nechala svého kandidáta, ctižádostivého pana Högnera, posléze padnout. Ve skutečnosti to však způsobili nacionalisté a Velkoněmci, kteří se obávali, že úřad státního prezidenta mohl by sloužit místodržiteli wittelbašské dynastie. Souhlasně s nimi postupoval i velkoněmecký vůdce sociálně demokratické strany dr. Kurt Schuhmacher. Při té příležitosti vystoupili také po první politicky sudetskí Němci v Bavorsku a podepřeli svými hlasy, jak očekáváno, centralistickou tendenci proti partikularismu. V jedné zprávě z Mnichova se o tom praví: »Mladá generace je pro jednotnou říši, to potvrdí každý pozorovatel, a ani uprchlíci ze Sudet, na jejichž hlasech záleží, nebudou nikdy podporovat partikularismus.« Vidíme, jak závody o německou přízeň podepřely nacionalismus a nacionální socialismus a jak malé jsou vyhlídky pro federalismus a demokracii.

Otázka světová

Od řeči státního sekretáře Byrnese ze 6. září t. r. učinila »německá otázka« neblahý pokrok. Jihoafrický premiér generál Smuts se obává, že by »Německo mohlo být pro Západ ztraceno«, a Churchill šel ve své curyšské řeči ještě dále, když nabízel Francii Německo za partnera, který je jí hoden. Spěch, s kterým Churchill tak učinil pouhý rok po porážce Německa, jest příliš nápadný, aby neprozradil účel, který se tím sleduje. Pro Churchilla je, jak praví vtipný komentátor, »mrtvý Hitler méně nebezpečný, než živý Stalin«. Churchill přehlíží, že Hitler je jenom fysicky mrtev, ale že jeho přízrak žije dále. Kdo o tom pochybuje, toho mohou poučit německé noviny. Tak uvádí na příklad »Wetzlarer Neueste Zeitung« pod nadpisem: »O čem mluví lidi v Německu« stenogram řeči, které můžeme denně slyšet.

»Můžete si říci o Hitlerovi co chcete, ale aspoň se staral o klid a pořádek.«

»Jsme jistě zdatnější a slušnější než ti ostatní. Vyhráli válku jenom proto, že měli více peněz a protože jim pomohli židé.«

»Vlastní hnízdo se nemá znečistit.«

»Ti ostatní spáchali horší věci než my.«

»Dříve lhali ti naši, dnes lhou ti druzí.«

Nejzajímavější skupinu tvořili ve volbách v západním pásmu tak zv. »Nezávislí«, to jest voliči, kteří nevolili ani jednu ze čtyř uznaných stran. Bylo jich celkem 3,7 milionů z celkového počtu 18 milionů, a jistě je oprávněna domněnka, že jde o nacisty. Jeden francouzský pozorovatel poznamenal: »Ils constituent a n'en pas douter, le limon de l'Allemagne de demain.«

Vraťme se však k Churchillově návštěvě ve Švýcarsku, zvláště v Curychu, kterou nemůžeme přejít bez poznámky. Přes velmi srdečné a nadšené uvítání nechyběly také kritické hlasy, které varovaly. Sociálně demokratický curyšský »Volksrecht« spatřuje v Churchillově řeči v Curychu »starého, konservativního Churchilla« a poukazuje zvláště na jméno Coudenhove-Calergiho, o kterém se Churchill ve své řeči zmínil. To vše budi vzpomínky na staré plány, na utvoření Evropské unie s protisovětským zaměřením, anebo aspoň bez účasti Sovětského svazu.

Z toho vidíme, jak se německá otázka stává pomalu zkušebním kamenem pro smýšlení. Je-li tomu opravdu tak, že v Německu musí zůstat demokracie ještě na dlouhou dobu utopii, pak se dostane každá ústřední vláda v Německu, jak jí rozumí Byrnes, dříve nebo později do stejné situace, jako se dostaly výmarské vlády za doby Hinden-

burgovy. Pak zde zůstanou ovšem jen dvě možnosti, ve smyslu terminologie ruské zahraniční politiky »černá« a »bílá«: fašismus — komunismus! Západ slibuje Němcům všechno možné a je ochoten přijmout nějaké řešení i za cenu nějakého polo- nebo novohitlerismu. Moskva opět doufá, nebo do nedávna doufala, že Němce získá pro levý socialismus, neboť se domnívá, že národní socialismus je pouze ideologickou nadstavbou celkové krise kapitalismu. Takový názor odpovídá zcela marxistickému pojetí světa a marxistickému dogmatu. Ruskou snahou bylo tím způsobem zabránit návratu starého řádu. Západ tomu zabránil z obavy před ruskou »expansí« a je proto celkem zbytečno o tom mluvit, zda se to mohlo zdařit nebo ne. Tím se však znovu objevují všechny problémy z roku 1933 ve své nejhroznější podobě a ukazuje se čím dále tím více, že druhá světová válka nebyla ještě řešením.

Pokusy navázat s Německem styky, když je ještě prodchnuto všemi jedy hitlerismu, musí vzbuzovat v Rusku, Československu a Francii dojem, že se jedná o vzkříšení fašismu, neboť zde je to otrépané slovo na místě. Vypadá to tak, jako by svět neměl již jiné možnosti, než volit mezi třemi černými kuličkami: buď to bude novohitlerovské Německo, nebo Německo komunistické, lépe řečeno národně-bolševické s velkoněmeckými aspiracemi, anebo zůstane Německo rozděleno na dvě části a bude tvořit jablko nespárů mezi spojenci, je čím dále více rozdělovat, prohlubovat ideologické rozpory, až konečně přijde den, kdy katastrofa bude nevyhnutelnou. Jistě by se našlo jiné řešení, ale to je tak vzdálené, že nepatří do rámce dnešní mezinárodní politiky. Takové řešení by muselo vycházet ze skutečnosti, že řešení německé otázky není v Německu, jelikož je to otázka světová. Kdyby se spojenci dohodli, jak spolu a vedle sebe budou žít, pak by jim padlo řešení německé otázky samo do klína. To by ovšem předpokládalo hospodářskou úpravu na nejširší základně, ve světovém měřítku, jak si ji představoval Roosevelt. Pro tohoto předčasně zesnulého státníka bylo Rusko přirozeným regulátorem, který by ochránil kapitalistický Západ před všemi krisemi. Kdo by o tom také pochyboval? Rusko a Amerika mohou v poměru konsumenta k věřiteli vzdorovat všem krisím, které tento svět postihnou. V době atomové bomby není žádná konstrukce dost smělá a fantastická, když si uvědomíme, co jest ve hře a když chceme zachovat mír. Možná, že takové řešení je vůbec poslední, které se lidstvu nabízí, vše ostatní je příštípkování. Ve světě míru nebude již žádné německé otázky, i když to ještě léta potrvá, než se podaří zažehnat zdivočení a hmotný ořes, který německý národ prožil. Záviselo by to na dobré vůli Ruska a ochotě Západu.

V pozoruhodné rozmluvě, kterou věnoval maršál Stalin anglickému žurnalistovi Alexandru Werthovi, odpověděl Stalin na otázku o možné spolupráci mezi Východem Západem pozitivně. Werth se tázal: »Věříte, že je možná přátelská a trvalá spolupráce mezi Východem a Západem přes panující ideologické rozdíly a že Západ a Východ se mohou účastnit mírumilovné soutěže, jak o tom mluvil Wallace?«

Stalin odpověděl: »Ano, jsem o tom přesvědčen!«

Možná, že vznikne paradoxní situace, která svět ochrání mír. Jest velmi snadno možné, že Ameriku zachvátí krise, jak lze usuzovat z posledního bursovního krachu, ačkoli o jeho příčinách nic nevíme. V takovém případě by mohla tato krise zachránit svět, kdyby se Rusku poskytl úvěr, který by zaručil americkému průmyslu zase plné zaměstnání. Tato perspektiva se sice zdá utopistickou, ale představuje jedinou konkrétní a reálnou cestu k řešení německé otázky. V rámci tak rozsáhlé dohody bylo by ještě dost místa pro Anglii, kontinentální i jiné země a pro ozdravení Německa.

Bývalý americký velvyslanec Kennedy podrobil nedávno všechny problémy v Evropě zevrubně analýze a dospěl k názoru, že zde existuje jen jediný problém, míru

nebezpečný, a tím že je demarkační čára, která probíhá středem Německa. Pro Západ by bylo nesnesitelné, kdyby Rusko tuto čáru překročilo. Zostření mezinárodní situace pochází z Německa, vše ostatní, jako Terst, Itálie, Rakousko a dokonce i Dardanely jsou pouze reflexem německé otázky. Tato otázka je však, jak opakujeme, v Německu neřešitelná. Je to světová otázka.

literatura a umění

Ivan Pfafl

K případu Václava Talicha

Převážná část české kulturní veřejnosti a všichni lidé dobré vůle bez rozdílu politického přesvědčení — komunisty v to počítají především, to zdůrazňují — přijala s dosti učiněným očistným výrokem, jímž byl nedávno náš přední dirigent a dřívější šéf opery Národního divadla prof. Václav Talich zbaven obvinění z nečestného chování za okupace. Talichův porevoluční osud byl sledován obecně se zvláštním zájmem, protože právě v něm byl spatřován vůdčí představitel celého onoho kulturního prostředí, které bylo po revoluci z motivů osobních a pod různými záminkami vyřazeno z práce. Proto se jeho osvobození pokládalo za počátek obratu od zvlíde k právu a od osobních aspirací k zájmu národní kultury. Zdá se však, že osvobozujícím rozsudkem a Talichovým návratem k umělecké činnosti není tento případ rozřešen úplně, neboť s několika stran se dějí pokusy o jeho nové rozvíření. Z nich nejvýznamnějším je článek dr. Mirka Očadlíka, uveřejněný pod titulem »Věc Václava Talicha« v »Tvorbě«, který je veden zřejmou snahou o morální revisi celého případu.

Dr. Očadlík v úvodu zdůrazňuje, že krivda, kterou Talich utrpěl, je jen zdánlivá, že tedy sám s osvobozujícím rozsudkem nesouhlasí a že Talichovo zajištění i obvinění proti němu vznesená považuje za oprávněná, ačkoli na jiném místě sám přiznává, že »neví, z čeho byl Talich obviněn, souzen a z čeho byl osvobozen«. Bylo by možno jen vítat i odlišný názor a jeho konfrontaci s názorem těch, kdo Talicha osvobodili, kdyby si ovšem Očadlík dovedl zachovat alespoň tolik objektivitu, aby mohl svá obvinění věcně odůvodnit a dokázat. Pak by jistě mohl být jeho článek plodným přínosem k celkovému ujasnění pojmů i aktuálních problémů, jehož náš kulturní život tolik potřebuje. Ale tak, jak svůj výpadek podnikl, není možno nevidět jeho prudké osobní zaujetí nejen proti Talichovi samotnému, ale proti celému jednomu okruhu kulturního prostředí českého.

I povrchní čtenář článku se musí s údivem pozastavit nad samostatnou formou Očadlíkova útoku. Duch celého článku je nenávistný a i v jeho jednotlivých úsecích můžeme postihnout slova hrubá a způsoby skandalizační. Bylo právem řečeno, že v tomto smyslu nemá tento útok po revoluci obdoby.

Očadlík založil svůj útok nikoli na hledisku uměleckém nebo vůbec kulturním, ale především politickém, a jeho snaha učinit z otázky osobní otázky politické očisty prozrazuje pokus o nové nemožnění Talichovo. Očadlík se záměrně pokouší učinit z Talicha ne snad jen válečného zavinilce, ale i předválečného reakcionáře (slovem »reakce« se tu hází na každém druhém řádku) a ztotožnit jej s bezohlednými vykořisťovateli výsostného posláni umění a jeho politickými znásilňovateli, aby tak zakryl skutečnou podstatu svého nepřátelství. Zde jde Očadlík daleko do minulosti, a kdo by neznal skutečné pozadí, mohl by dokonce upadnout v domněnku, že Talich byl exponentem agrární reakce a že se na své místo dostal nikoli pro svou uměleckou kvalifikaci, ale »cestou politického pozadí«.

Mnozí, kdož četli tato obvinění, museli jim uvěřit aspoň částečně, když to Očadlík, zasvěcený znalec našeho moderního hudebního života, tvrdí s takovou jistotou. Očadlíkovi však patrně nestačí stigmatizovat Talicha jako »kulturní sloup reakce první i druhé republiky«, ale stupnici svých politických frázi vyvrcholuje efektním označením Talicha za »politického konjunkturalistu«, který »šel za peněžními zisky do ciziny« (co Smetana, Dvořák, Foerster, Jan Kubelík, Fírkušný nebo Martinů — ti také, nebo jen Talich, protože tady se to pisateli hodí?).

Očadlík tu rozvinul obvinění velmi závažná, která však zůstávají jen domněnkami, neboť se téměř vůbec nepokusil je dokázat; a pokud tak učinil, vyvozuje z malicherných detailů paušalisující závěry. To je možno pozorovat i tam, kde vytýká Talichovi, že nedovedl a nechtěl proměnit svou taktovku v nástroj politického boje, že neměl odvahu propagovat hudbou myšlenku svobody a podpořit jí věc odboje, že naopak odpolitisoval repertoar a zaměřil jej spíše ke kulturní orientaci německé. Proto označuje Talicha za jednoho z »pomahačů německého režimu« a celou jeho válečnou práci považuje za »těžké oslabování kulturního života a národní kulturní potřeby«. Zapomněl už Očadlík, jaký hluboký politický dosah v prvním roce protektorátu pro nás měla Talichova slavná »Libuše« z května 1939, která byla velikou národní manifestací (Očadlík sám ovšem nemůže neuznat demonstrativní povahu »Pražského hudebního máje 1939«, jehož tvůrcem byl především Talich), jaká to byla prosba, která k nám zaznívala z vroucné modlitby potlačených Libušiných děv v Talichově inscenaci »Šárky«, jak Talich zdůraznil hrdou myšlenku vzdoru v »Daliboru« a jakým výrazem svobody člověka vůbec a lidského ducha zejména je Daliborova vášnivá arie svobody, z níž jsme čerpali posilu po celou okupaci a která v nás dovedla rozvíjet ducha vzpoury jako málo co v celé hudební tvorbě? A kdo konečně prokázal víc odvahy než Talich, který se nebál ještě r. 1944 nastudovat »Fidelio« a postavit nám tak před oči nehynoucí touhu po svobodě a právu víc než zřetelně? Mohla snad činohra paralelně provést Fideliovi kongeniálního »Egmonta« a projevit tak smělost vybrat z německé literatury dílo podobného politického dosahu jako je v hudbě »Fidelio«? A domnívá se snad Očadlík, že bez Talicha by pohrdlivá německá slova o nesamostatnosti hudební kultury české nepadla a že bez něho by Němci neusměrňovali české umění a nevnutili nám své výtvoary nacistické éry? Bylo by jistě absurdní tvrdit něco podobného. Posléze by bylo nutno dokázat tvrzení, že Talich nejen sám neplnil národní poslání hudby, ale dokonce jiným v jeho plnění bránil. Vyvozuje-li Očadlík z Talichovy válečné činnosti, že »byl pomocníkem okupantů a české duchovní i politické reakce«, pak je nutno v zájmu pravdy rozhodně odmítnout názor, že Talich vědomě uškodil české věci za války, ale naopak si uvědomit, že jí vysoce prospěl.

Na druhé straně není možno popřít, že míní-li Očadlík »osobní malostí Talichovou« a »Führerprinzipem« jeho suverénnost, autoritářství a nesnášenlivé chování ve vnitřním životě divadelním, má ovšem pravdu, stejně jako není pochyb o tom, že svou vnitřní uměleckou politikou a praxí (hlavně násilnými zásahy do partitur a svévolnými úpravami) Talich zájmem divadla škodil. Ale to se vůbec netýká Talichova národního postoje za války, to je slabost jeho odborné způsobilosti umělecké a úzce lidské, nikoli slabost jeho národního charakteru, kterou se snaží Očadlík dokázat. A jak ostatně nepochybovat o jeho tvrzeních, když se samozřejmostí uvádí věci, zavánějící denuncianstvím (ohrožení malíře Jana Zrzavého, slyšíte zas ten spodní tón skandalisace?) nebo věci, připomínající americké sensace (plán českého generalmusikdirektorství)

a když Talicha viní ze sblížení s nejdopornějším zjevem českých dějin, jehož jméno se už hnuší každému slušnému člověku; za to dnes se Talich přízní ministrů rozhodně chlubit nemůže. Z toho, co bylo uvedeno, vysvítají snad Očadlíkovy cíle dostatečně. Je to snaha učinit pomocí dávných osobních sporů a překonaných uměleckých nechutí z Talichova návratu případ politický. Nikdo nebude popírat pronikavý politický význam umění a jeho úzký vztah k politice, zvláště dnes. Ale je-li Talichův případ otázkou politickou, proč považovala i komunisticky orientovaná »Mladá fronta« za nutné důrazně odmítnout nové útoky proti Talichovi a poznamenala výslovně, že »Talichovi jistě zatleská mnoho dobrých komunistů?« Mohl by »Talich patřit celému národu bez politického rozdílu«, kdyby byl takovým přísluhovačem okupantů a kulturním reakcionářem, jak se jej snaží vyličít Očadlík? Jistě že ne.

Jak je tedy jen možno tvrdit, že Talich byl pomahačem Němců a jak jen je možno tvrdit to s takovým důrazem a vyčítat mu věci takového dosahu? Mluví-li jasně něco proti Talichovi, pak je to několik vnučených projevů, opěvujících německou kulturu a naši závislost na ní a jeho členství v Lize proti bolševismu. Příslušnost k této organizaci vskutku svědčí o nedostatku mravní síly a charakterové slabosti Talichově; ale aktivistické projevy se u jiných kulturních pracovníků považují za vynucené, u Talicha však za vyvrcholení jeho reakční kulturní politiky. Kdyby je byl Talich neučinil, resp. nepodepsal, kdyby odmítnutím ukázal jakési gesto, byl by tím pravděpodobně dal podnět k rozvrácení nesmírně důležitého úseku národního života.

Za výpadem proti Talichovi nestojí jen Očadlík, ale celá skupina lidí, již nejde jen o Talicha, ale o celou jednu složku národního uměleckého života. Očadlík ostatně podstatu věci sám odhaluje prohlášením, že »celý problém by se projevil ve dvojí koncepci či ve dvojí linii českého hudebního vývoje. Je to starý problém a vedl už dříve k několika prudkým bojům o smysl a význam české hudby vůbec«. Rozumím-li dobře, Očadlíkově skupině nejde o potření jedné z těchto dvou koncepcí, o vymazání jedné z těchto dvou linií: odtud i vystoupení proti Talichovi jako představiteli potírané koncepce. Teprve zde jsme u kořene všeho protitalichovského štvání, neboť obnovovaný »boj o smysl české hudby«, ztotožňovaný s postupem proti Talichovi, má osobními útoky zamezit, aby byl Talich »připuštěn nejen k práci, ale i na vůdčí umělecká místa«. To jsou skutečně pohnutky a skutečné pozadí celé kampaně. Nepráteleství dr. Očadlíka a jeho skupiny k Talichovi datuje se již od doby, kdy se Talich stal šéfem opery Národního divadla. Tu je nutno si uvědomit, že Očadlík je dnes náš nejvýznamnější smetanovský badatel. A že i Nejedlý, rovněž zasvěcený znalec smetanovských problémů, se postavil nesmířitelně proti Talichovi. Zdá se tedy, že smetanovští odborníci pokračují v řadě osobních útoků a nespravedlivých ran, jichž už tolik zasadili příslušníkům protivního tábora. V tomto směru dnešní útoky proti Talichovi až nápadně připomínají dřívější útoky proti Dvořákovi, Novákovi a Sukovi, jak zdůrazňují všechny odpovědi na Očadlíkův článek. Naražení Talichova případu na politické kopyto má zakrýt, že podstatou nesnášenlivého nepřáteleství proti Talichovi je nesporně jeho příslušnost k Dvořákově škole. Jak by mohl přední představitel dvořákovského pojetí hudby uniknout jejich útokům? Talichovi nepřátelé se neostýchají používat proti němu argumentů nejnižších, které připomínají Pivodovo tažení proti Smetanovi v XIX. století, jen proto, že jsou bezvýhradnými zastánci smetanovského směru hudby ideové, kdežto v Talichovi spatřují stoupence odmítané dvořákovské hudby absolutní. To je ten »boj a smysl české hudby«, o kterém mluví Očadlík, to je podstata celého případu, proto má být Talich odstraněn. Nebudu rozsu- zovat, které pojetí je správnější, nejsem k tomu ani po-

volán, ale Talichovi odpůrci by si měli uvědomit, že dnes už Smetana a Dvořák nemohou být stavěni proti sobě, neboť každý byl svým způsobem velký a každý vytvořil kostru české národní hudby, i když odlišným směrem. Nám se zdá protiklad Smetana—Dvořák nesmyslný, stejně jako by se nám muselo zdát absurdní stavět proti sobě třeba Mánesa a Alše.

Ale ani zdaleka se nám nezdá absurdní odmítnout co nejrozhodněji, aby se do umění vnášela nikoli politika, ale politikaření. Je nutno nebát se a říci otevřeně, že chtějí-li určití lidé stále ještě odstraňovat z kulturního života jeho vrcholné představitele jen z nesnášenlivého ideového zaujetí a z demagogického obnovování osobních sporů, pak nebylo nutno bojovat za svobodu ducha, a bojovalo-li se za ni jako za nejvyšší statek duchovní a mravní, bojovalo se nadarmo. Neboť jistě se za ni nebojovalo proto, aby vzápětí přišli jiní »kulturträgři« se svými plány a chtěli opět usměrňovat umění jiným směrem sice, ale přece jen usměrňovat. Protože neustanou-li snahy o obnovování takových method, potom nezbyvá než nazvat věci jejich pravými jmény: zastrasování zastrasováním a diktát diktátem

život a instituce

Bohuslav Brouk

O nový životní styl

(Neplánované plánování)

Dr. Vl. Minařík zakončuje svoji odpověď na můj nedávný článek o lidovém životním slohu otázkou, zda »také jiní, v jejichž moci je uskutečnit plánování nového života«, se shodnou s námi v názoru, že pro přístě si život vyžaduje plánování ve všech směrech. Ze stylisace uvedené otázky se zdá, že dr. Minařík o tom pochybuje, a dosavadní vývoj tyto pochyby vskutku také opodstatňuje. Prozatím se mluví jen o hospodářském plánování ačkoliv ani krátkodobý, dvouletý plán, který ohlásila naše nová vláda, nemůže být uspokojivý, nebude-li pojat se širšího hlediska, než s čistě hospodářského.

O nedokonalosti jednostranně, čistě hospodářsky pojatého plánování přesvědčuje nás jasně již i stať ing. K. Doležala: »Nevyjasněné otázky plánování«, která vyšla právě v témže čísle »Dnešku«. Ing. Doležal správně postřehl, že i samo hospodářské plánování se dotýká též přemnoha jiných problémů, než jen hospodářských, a že bez jejich náležitého promyšlení ohrožuje plánování uspokojivý chod našeho života. V tomto smyslu upozorňuje především na otázku podnikatelské svobody, svobody spotřeby a svobody povolání. Jak zřejmo, neobejde se plánování ani bez rozřešení stěžejního, nejzákladnějšího životního problému, problému osobní svobody, na nějž samovolně naráží v jednom ohledu.

Kdybychom pečlivě zkoumali všechny důsledky hospodářského plánování, zjistili bychom ovšem, že se hospodářské plánování současně týká značně většího počtu mimohospodářských problémů, než na které poukazuje ve svém článku ing. Doležal. Jsou to nejrůznější, a dokonce snad můžeme říci, všechny problémy sociální, politické, kulturní, technické atd., jež se nám dnes naskýtají, a k jejich zdárnému rozuzlení je nám s to dopomoci jedině výzkum nového životního slohu. Jak bychom chtěli jinak řešit třeba problém svobody spotřeby, než ujmeme-li se napřed úkolu zkoumat a plánovati způsoby veškerého života? Právě tak jako nelze plánovat hospodářství, aniž bychom přihlíželi na příklad k otázce osobní svobody, tak nelze zase řešit problém osobní svobody, aniž bychom zároveň nepřemýšleli o uspořádání kdejakého životního projevu vůbec. Základní chybou všech

našich dosavadních oficiálních plánovacích snah je zajištění jejich jednostrannost. Žádné, a zvláště hospodářské plánování, má-li být dokonalé, není možno odlučovati od plánování veškerého ostatního života, od univerzálního plánování. Jinými slovy řečeno, na plánování našeho hospodářství, sociální organisace, kulturního života, atd., je nutno vždy pohlížet jako na nedílnou součást plánování nového životního slohu. V opačném případě je každé plánování již a priori nedokonalé a v základě neplánované.

I když ing. Doležal snad ani netuší, že náležité hospodářské plánování musí být založeno na plánovaném životním slohu, na směrnících, které by nám vzešly z důkladného výzkumu nových vhodných forem pro veškerý život, jsme mu za jeho článek velmi zavázáni, neboť se v něm po prvé veřejně poukazuje právě na nehlubší nedostatky hospodářského plánu, k němuž přistupuje naše vláda. Z vlastní zkušenosti mohu sice říci, že o plánování životního slohu projevily živý zájem jak státní plánovací úřad, tak i jisté výzkumné instituce, avšak tento zájem zůstal zcela planým. Domnívám se, že se otázka životního slohu, jejíž naléhavost lze vyvodit i ze samého článku ing. Doležala, zdá odpovědným místům nejspíše asi nejzazší finesou místo základem plánování a že ji s tohoto nesprávného hlediska bagatelisují jako příliš luxusní problém pro prvá budovatelská léta naší nové republiky.

Kdyby naše plánování bylo postaveno na co nejsolidnějším základě, byl by zajištěn býval nejdříve zřízen výzkumný ústav plánovací, o jehož dobrozdání a směrnice by se právě mohl opírat státní plánovací úřad. Ovšem k založení tohoto ústavu nedošlo ještě ani dnes, a samému plánovacímu úřadu je statutárně znemožněno organisovat a dotovat potřebné výzkumníctví. Máme tedy plánovací instituci, která ke své nařizovací činnosti nemůže opatřit ani základní plán, a tak postrádá veškeré naše plánování pevné pudy pod nohama. Nelze se přece domnívat, že správné základní směrnice pro plánování, nabyté poctivou vědeckou cestou, nám bude vůbec kdy moci poskytnout několik jednotlivců, a to dokonce snad ještě ze soukromé pile. Výzkum životního slohu, jakož i detailnější plánování speciálních životních odvětví musí být organisováno. Jen tak se rovněž plně zmocníme pro blaho lidstva všech plodů nerozmanitější vědecké práce, a neponecháme v budovatelském úsilí ani jedinou vědní disciplínu nevyužitkovanou, ať již přímo nebo nepřímou. Jestliže se pak chce po starém způsobu opětně šetřit především na kultuře, a to speciálně na vědě, bylo by snad možno uvažovat alespoň o poznenáhlem přebudování některého již existujícího výzkumného ústavu na výzkumný plánovací ústav. Myslím, že by se k tomuto účelu hodil nejlépe asi Ústav pro výzkum lidské práce. Pouhý kolektiv odborníků, jakási výzkumná rada, složená natož výhradně z hospodářských theoretiků a činitelů, není zajištěn s to opatřit našemu plánování pevnou a uspokojivou základnu.

Právě tak, jako si vyžaduje plánování, které vždy, v každém případě má být plánováním veškerého života, náležitého výzkumného vědeckého aparátu, tak si vyžaduje na druhé straně též zase kontroly a spolupráce veřejnosti. Má-li být náš stát státem lidovým, musí se v něm zúčastnit plánování i lid, a proto je předně třeba, abychom veřejnost na plánování vůbec dostatečnou měrou zainteresovali. Široké vrstvy nemají dosud žádný, nebo alespoň nikoliv valný zájem na plánování, neboť, jak píše ing. Doležal, »veliká část naší veřejnosti si představuje plánování jako nějakou pevně skloubenou soustavu předpisů, od nichž se nesmíme uchýlit, chceme-li uskutečnit plánované hospodářství«. Jinak, prostěji a taktéž snad i přesněji mohli bychom pak zdůvodnit nezáměr veřejnosti na plánování asi tím, že lidem se prezentuje plánování jako čistě hospodářská záležitost, jejíž

kritika se vymyká jejich schopnostem a jejíž důsledky nemají valného vlivu na jejich život. Vzhledem k tomu, chceme-li mezi lidem vzbudit dostatečný zájem o plánování, zdá se zajisté nevyhnutelné, abychom veřejnost náležitě poučovali o plánování, to jest abychom ji seznamovali se všemi problémy, kterých se vpravdě týká i pouhé hospodářské plánování, a abychom ji upozorňovali, že dříve nebo později se bude plánování zabývat též přímo i jejich nejskromnějším životem. Poté se rozhodně nebudeme musit obávat o zájem veřejnosti na plánování. Vždyť ani diskuse o novém životním slohu v »Dnešku« nezůstala bez odezvy mezi čtenářstvem. Jest tedy jen třeba, aby se vyrojilo co nejvíce informativních článků o podstatě plánování a jeho důsledcích pro veškerý život našeho lidu.

Zájem veřejnosti na plánování je zajisté nepostradatelný, a to proto, že široké vrstvy mají korigovati chystané plány, upozorňující, respektive uvádějící nás na jejich chyby a nedostatky. Jediné tehdy, budou-li lidé sami náležitě přemýšlet o plánování, bude s to vědecký výzkum nového života a o něj se opírající plánování navázati kontakt s celým národem, který pak bude naše plánování uspokojivě kontrolovat. Naproti tomu, bude-li plánován život v přísné izolaci studoven a kanceláří, vystříhá se plánování sotva neživotnosti: doktrinarství a byrokratismu. Posléze by popularisace plánovací problematiky prospěla plánování i v tom směru, že lidé, dostatečně obeznámeni s důvody, proč chceme v jistém odvětví plánovat život takovým nebo onakým způsobem, by se zajisté nestavěli proti jakýmkoliv novotám, reformám jen z nejapného konservatismu.

Reakcí veřejnosti na různé plánování by se mohl obzvláště dobře zabývat Ústav pro výzkum veřejného mínění, zřízený při ministerstvu informací, a v tomto poslání by zřejmě našel důstojnější a závažnější poslání, než třeba v nedávno zveřejněném zjišťování, zda je mezi lidem populárnější Gottwald nebo Kopecký, Zenkl nebo Stránský, atd. Ovšem, aby výzkum veřejného mínění o takovém nebo onakém plánu měl opravdu kloudný význam, bylo by nutné, jak jsme již předdeslali, aby lidé byli s problémy plánování, které lze souhrnně nazvati problémy nového životního slohu, pečlivě obeznámeni. K tomu by mohl přispět kromě veškerého denního a revolučního tisku konečně i zvláštní časopis, věnovaný speciálně těmto otázkám. Na nápad, založiti takovýto časopis, který by byl vzhledem k plánované výrobě zejména tribunou spotřebitelů, přišel již v prvních letech okupace Karel Honzik, a jeho vydávání se chtěl po válce ujmouti ředitel Šalda z Melantrichu. Leč revolučními změnami poměrů byl tento záměr překažen, a dnes musím, žel, konstatovat, že žádná z novodobých organizací neprojevila o tento podnik zájem, ačkoli zvláště v plánování, které bylo již košickými vládním programem prohlášeno za páteř našeho nového života, by mělo být v značné míře i lidovou záležitostí.

Jak jsme si ozřejmili, vyplývají hlavní závady a nedostatky dnešního plánování z toho, že se plánování chápe ještě hůře než polovičatě. Odpovědní činitelé spatřují v plánování celkem jen hospodářskou záležitost a nejeví prázdnou snahu o současně organické plánování veškerého života, třebaže žádné životní odvětví a zejména výrobu nelze izolovaně s náležitým zdarem plánovati. Částečné plánování života, neohlížející se nikterak zároveň na všechny ostatní život, je, jak znovu zdůrazňujeme, v základě neplánované a nemůže zřejmě mnoho přispět ke kýžené konsolidaci a zlepšení našeho života. Proto musíme s co největším politováním pohlížet na nepopíratelný fakt, že volání po výzkumu a plánování nového životního slohu, které je prvním a neopominutelným předpokladem jakéhokoliv speciálního plánování, vychází toliko z úst několika mála jedinců, kteří ke všemu ještě postrádají jakéhokoliv vlivu na vývoj událostí.

Vzhledem k tomu zdá se pak oprávněnou i obava, že naše plánování se nedostane na správné koleje ještě drahý čas neboli, že s plánováním veškerého života nebude alespoň v dohledné době ani započato.

Neplošný zájem a eventuálně i úplný nezájem odpovědných jedinců a institucí na plánování nového životního slohu lze si nakonec snad taktéž vysvětlit politickými důvody. Toto plánování by nebylo asi s politického hlediska výnosné. Jinak by se o ně zajisté některá strana postarala. Nezapomínejme přece, že pro politický prospěch by byli mnozí lidé ochotni plánovat i to, co jediné se právě nemá a nesmí plánovat. Příkladně to dokázal na štěstí ojedinělý návrh na sjezdu českých spisovatelů návrh, který se sasazoval, aby byla plánována kulturní tvorba. Tomuto výstřelku se konečně není třeba ani divit, neboť život je již odedávna bohatý na podobné paradoxní jevy, avšak hleďme mu zabránovat, a to rovněž i z toho důvodu, že se jím diskredituje veškeré plánování vůbec jako nestoudné glajchšaltování.

Ačkoliv naší nové republice je předurčeno plánování nemůžeme se k němu stále dostat. Vyjímajíc neplánované hospodářské plánování, neshledávame se u nás s plánováním vůbec. Zcela bez plánu vstoupili jsme pochopitelně také již do nového života. Nejlépe to dokazuje obsazení zněmčeného pohraničí. Pro toto obsazení neměla plánu ani naše londýnská, ani naše moskevská emigrace, a jeho průběh byl ponechán náhodě přes nejtěžší škody, které nám z toho musily nezbytně vzejít. Vzhledem k tomu je ovšem pochopitelné, že osvobozené pohraničí nebylo organicky včleněno do našeho státu, ať již po té nebo oné stránce. Dejme tomu, byly zřizovány nové university, pedagogické fakulty a jiné vysoké školy, avšak žádné z nich se nedostalo našemu pohraničí, které oproti území bývalého protektorátu přímo překypuje většími městy. Kromě toho mnohá z pohraničních měst mají neobyčejně lepší podmínky pro zřízení vysokých škol než kterékoliv město, v němž byly po revoluci takovéto školy zřízeny. Nedovedu si představit příhodnější město pro vysokou školu než třeba Liberec, který leží uprostřed překrásných hor a jehož rozsáhlá sadová předměstí vyúsťují přímo do panenské přírody. Proč tedy musíme mít vysoké školy právě v nevábné, učouzené Plzni nebo v městech, obklopených do nedohledné dále jen a jen polnostmi, čistě výrobní krajinou, jako v Hradci Králové a v Olomouci? Žádná z vrstev našeho lidu nesnáší přece tak těžce bídnou obyvatelnost měst, jako právě studující a vědecktí pracovníci, kteří potřebují nejvíce klidu, možnosti osamocení ve volném prostoru, atd.

Jestliže se žádnému z vhodných měst našeho pohraničí nedostalo vysoké školy, je to neobyčejně přesvědčivý důkaz, jak nepromyšleně se organizuje náš nový život a jak neblahodárné následky má opomíjení pečlivého průzkumu veškerých životních způsobů. Kdyby se věnovala náležitá péče dokonalým formám života, neboli kdyby byl soustavně plánován nový životní sloh, zajisté by se bývalo neopomnělo přihlížet při výběru měst pro výstavbu nových vysokých učilišť na míru obyvatelnosti jejich okolí, jakož i jejich bližšího okolí. Leč dnes není činitelům, odpovědným za utváření našeho života, celkem nic známo o problému optimální obyvatelnosti našeho životního prostředí: sídliště a krajin, neboť podle jejich mínění se mohou vážně zabývat takovýmito »subtilními« otázkami asi jen »překultivovaní« badatelé, vytyčivší si za úkol výzkum nového životního slohu.

Podobnou nepromyšleností životních problémů trpí v našem pohraničí dále zejména též západočeské lázně, které vykazují v jisté míře pádek již od dob první světové války. Na příklad ruská revoluce je oloupila o nejvýnosnější zákazníky — ruskou šlechtu, a ztráty tohoto druhu se jim za první republiky podařilo jen částečně vyvážit přílivem bohatým měšťáků z Německa. Dnes však odpadly i tyto živly, a tak zejí naše nejkrásnější

lázně více rybné prázdnotou. K jejich opětnému oživení bylo s mnoha stran navrhováno, aby sem byli posláni na léčbu lidé z nejbližších vrstev, avšak tu se zapomnělo, že jak Mariánské Lázně, tak i Karlovy Vary a Františkovy Lázně byly vždy z větší části rekreačními a nikoliv léčebnými místy. Nebude-li snad vzrůstat počet nemocných, nenaplní se proto západočeské lázně zajisté nikdy nemocnými a rovněž ani prostí rekreační z řad našeho národa je nebudou, alespoň v tomto století, s to náležitě oživit. Krátce řečeno, po dosavadním způsobu nelze asi uvést zmíněné lázně do plného chodu, takže místo sezónních a fluktuujících hostů měli bychom pro ně hledati stálejší obyvatelstvo. Tento plán by též odpovídal programu decentralisace, o němž jsme byli neustále poučováni za okupace z londýnského rozhlasu, avšak s jehož řádným prosazováním se dosud značně otáčí, nepostupuje-li se snad přímo proti němu. Jakým způsobem bychom měli našim dříve poněmčeným lázním dodati původní životnost, jest ovšem složitá otázka, k jejímuž rozřešení nám může poskytnouti klíč jen výzkum a systematické plánování nových životních forem v každém ohledu.

Západočeské lázně, kterým hrozí, že se přes veškeré optimistické naděje stanou novodobými Pompeji, zvláště mají-li si uchovat své osobité kouzlo, jsou opětovným pádným důkazem, že není zapotřebí plánovat jen těžbu uhlí, výrobu železa, atd., nýbrž veškerý život, a že rovněž při každém speciálním plánování jest nezbytné přihlížet k celkovému životnímu plánu. Plánování života ve všech směrech a od nehlubších základů je tedy zajisté příkazem doby, i když se mu odpovědná místa dnes ještě vyhýbají. Nezapomínejme též, že život bez plánu, ponechaný náhodám, se obvykle promptně pokřivuje a že takovéto pokřivení nelze pak ve většině případů napravit ani za řadu desetiletí, jestliže je vůbec napravitelné.

Nakonec bych chtěl ještě upozornit, že správné plánování nevede jen k pracnému budování, namáhavé tvorbě. Plánování si může vyžadovat i záměrné a naprosté nic nedělání, ustání v činnosti, a vskutku našemu životu by prospělo potlačení rozličných projevů i větší měrou, než vervně usílí v leckterých jiných. Co prospělo na příklad modární Itálii více, než právě potlačení jisté činnosti, na niž si na přelomu osmnáctého století stěžoval Goethe ve své »Italské cestě«? »Dvorky a sloupořadí,« píše Goethe, »jsou všechny zaneřáděny, a vše se koná úplně přirozeně: Lid cítí, že má všechna práva. Boháč ať je bohatý a staví paláce, ale když postaví sloupořadí nebo nádvoří, užívá toho lid ke své potřebě, z nichž nejnáléhavější je ta, aby se zbavil co možná nejrychleji toho, čeho pokud možná nejčastěji pojedl. Když to někdo nechce trpět, nesmí si hrát na velkého pána, to je, nesmí dělat, jako by část příbytku patřila lidu: zavře dveře a je také dobře. A už dokonce si lid nedá omezovat to své právo u veřejných budov, a to je to, na co si cizinec v celé Itálii stěžuje.« Takovýchto poklesků se sice větší na civilisovaných lidí dnes již nedopouští, jenže za to holdují zase četným jiným, které nám neméně ztěžují a ztrpčují život a jimž by se také měla učiniti co nejrázněji přítrž.

V tomto smyslu můžeme poukázati na výrobu všelikých kramů, nesmyslných předmětů, jejichž nabídka zbytečně rozmnožuje naše věcné potřeby, na nejrůznější nicotné spolkaření, na pěstování planých koníčků, na bezostyšné hlomození v domech i venku, atd. I z tohoto skrovného počtu různorodých činností, jen namátkou uvedených, je zřejmé, že život by bylo možno netušenou měrou zlepšiti i pouhým potlačením nejrozmanitější aktivity. Lze-li život v mnohých směrech, nevyjímajíc ani výrobu, zdokonaliti, zpříjemnit též potlačením leckteré činnosti, můžeme ovšem předem odmítati jako plané, liché všechny eventuelní námitky, že snad těžké počátky naší republiky nedovolují rozšířiti plánování na celý život. K mnohému závažnému pokroku našeho života není

rozhodně potřeba ani surovin, ani pracovních sil. Vnímáme-li si bedlivě veškerého života, i těch zdánlivě nejmalichernějších jevů, plně se o tom přesvědčíme. Pro poučení uveďme alespoň jeden příklad:

V jistém městě českého severozápadu, v městě, jehož ospalost byla dosud příslovečná, přišli v těchto dnech obecní tatici, v dobré snaze o povznesení svého domova, na myšlenku, že pouliční rozhlas nebyl prozatím dostatečně využíván, a zavedli v něm půlhodinové relace, které se opakují několikrát denně, a to počínajíc dokonce již od šesté hodiny ranní. Jelikož není dosti zpráv pro tak dlouhé vysílání, začínající a končící přehráváním omšelych šlágrů, byl místní rozhlas propůjčen i obchodníkům a živnostníkům k reklamním účelům, což je zvláště paradoxní vzhledem ke krajně levicové orientaci obyvatelstva tohoto města. Aby se lidé dozvěděli, že paní Okázalá věnovala 500 Kčs na výstavbu kulturního domu, a že pan Ziskuchtivý prodává výtečné vína, jsou všichni občané probouzeni již v šest hodin ráno, a poté jsou nuceni vyslechnouti tytéž zprávy znova ještě několikrát za den. Podle hlášení byla ustavena k obstarávání těchto relací při místním národním výboru i redakční rada, a dále se občanstvu vyhrožuje, že veřejný rozhlas bude instalován v krátké době i na všech místech, která byla dosud za rachotu a chrapotu pouličních amplionů osamělá ticha. Obecní tatici zmíněného města si zřejmě spletli vrcholnou měrou veřejné rozhlasové zařízení s místním tiskem a plakátovacími plochami. Je dosti možné, že za čas se jim bude zdát, že restituečně zahálejí též poplachové sirény a že jimi nařídí odhoukávat i každou čtvrt hodinu.

Veřejný rozhlas je vůbec zneužitý dědictví války, jenže se ho prozatím v ostatních městech zneužívá umírněněji. »Světoborná« nařízení a zprávy, které se jim dennodenně vysílají, mohly by zajisté klidně počkati na tiskařskou čern, a naše ulice by se tak zbavily trochy nesnesitelného hlomozu, na jehož pouhé měření byly, alespoň před válkou, vynakládány značné obnosy. Zdá se, že se na boj proti hluku už zcela zapomnělo, jako na život vůbec. Pro samé vyrábění, spolkaření, úřadování atd. se zapomíná žít, neboli dnes se vyrábí pro výrobu, spolkaří pro spolek, úřaduje pro úřad, místo aby se vyrábělo, spolkařilo a úřadovalo pro život. Podle toho také vypadá naše plánování, a proto se nedivme, že mu je zcela cizí právě plánování veškerého života, plánování životního slohu.

Arch. ing. Josef Ježek

Plánujeme krajinu

Ano, i na krajinu došlo. Na krajinu, o jejíž úpravu nebyl dostatečný zájem. Krajina byla vždy člověku příliš veliká a neodvážil se přemýšlet o její úpravě. Přísluví »bližší košile než kabát« to potvrzuje, že každý člověk se stará nejprve o svou osobu, o svůj příbytek a zbudeli mu čas a energie a má-li zájem, teprve potom zkoumá své okolí. Jenže toto širší prostředí je u každého člověka různé veliké. Jsou lidé, kteří nevidí dále, než za plot své zahrádky, více je nezajímá a o více se nestarají. Možná, že dělají dobře podle svého, jsou-li toho mínění, že se nemá hasit, co nás nepálí. Jenže tak by to nešlo, tak by nebylo pokroku a tak by veřejného zájmu nebylo šetřeno. Zaostalé formy pozemkové držby, jako příklad odstrašující řemínkové parcelování na Slovácku, kulturní pouště na Hané, neupravenost venkovských obcí a zastavovací chaos v blízkosti měst volají po nápravě. A člověk sám jako jedinec, byť měl sebelepší úmysl, na tyto záležitosti nestačí. Jde o impuls a pomoc. Mnoho přípravného a osvětlujícího a propagujícího materiálu pro záměrné a cílevědomé upravení krajiny je dnes již sneseno v celé řadě článků a publikací odborníků, zabývajících se krajinou. Kus záslužné práce byl vy-

konán, aby se vytříbily názory na problém nově se vyskytnuvší. Víte již, že máme »Hnutí za novou krajinu« a že toto hnutí má již dobrý theoretický základ? Jak tomu bylo dosud s praktickými výsledky? Zatím nijak. Zatím se jen zůstávalo při theoretisování. Architekti si lámali hlavu jen papírově a inkoustově nad krajinnými problémy. A bylo by tomu tak i nadále, kdyby se nedostávalo novému plánování právních předpokladů a kdyby u vlastních zájemců pro tyto poněkud širší akce u okresů, zemí a států nebyl vyburcován nejopravdovější zájem. Dnes se již zasazují nadřazení činitelé o zákonitě podchycení těchto nových snah. Bylo vydáno vládní nařízení o opatrování upravovacích plánů obcí a to pod tlakem vzrůstajících požadavků atc. . .

Obdobné nařízení se chystá pro krajinu. Začínáme již nyní před vydáním zákona plánovat krajinu. Měli jste se podívat na výstavu národohospodářského výzkumu a plánování, již otvíral v Brně pan prezident za svého pobytu na Moravě. Co to bylo podnětů a již vykonané práce v krajinném plánování! Ale věřte, krajina si této péče a zájmu zaslouhuje. Kdo miluje opravdu přírodu, nedá ji hyzditi a nesnáší její znešvařování. Krajina stejně potřebuje správcových plánů jako sídliště, ba ještě více, uváží-li se jak velké hodnoty národohospodářské a estetické přicházejí nazmar nehospodárnosti, bezplánovitosti a nešťastnými zásahy. Nesmí se zapomínat, že technický pokrok krajinu nešetří. Pod prapory hesel »Kultivace, urbanisace a technisace« se vede neúprosný boj o tvář krajiny. Není vždy respektován zdravý rozvoj a zvelebení, mnoho se i špatně provádí, chybí odpovědný dozor a jednotné řízení. Každému z vás jistě není neznámý pojem na př. scelování zemědělských pozemků — agrární operace.

Ano, jsou to vsuknutí operace na přírodě a operace choulostivé a veledůležitá. Jako při správné operaci vyňatá část těla se nahradí drahými kovy — zlatem či stříbrem — tak tomu musí i u operací agrárních. Tím nejlepším z nejlepšího nahradit zásah do přírody. Harmonie — biologická rovnováha v přírodě nesmí býti porušena. Vezměte si jen takové nemírné kácení dřeva v lese — takové odlesňování. Lesní půda to je vodní reservoir pro případy sucha. A změňte ji v role — co způsobíte? Změnu klimatu a pomalu nezadržitelnou přeměnu v suchopár. Tak dopadli ve Španělsku bezohledným využitím země. Tam těžba lesů způsobila, že Španělsko, ještě za středověku, za Maurů, zahrada Evropy, stalo se téměř pouští. Nebo ty smutné zkušenosti ze Severní Ameriky. Aby získali plochy pro plantáže, zničili své lesy. To způsobilo obrovské povodně na řece Mississippi, které přinášely nejen ztráty na lidských životech, ale i ztráty národního majetku. Nebo známé jsou následky přílišného meliorování zemědělské půdy, odstraňování rašelinišť, rybníků atd. Každý moderní lesník vám řekne, jak bylo neuváženým vysazovat v lesních kulturách na příklad jen a jen jehličnaté stromy pro buničinu a papír. Tak zdegenerovaly mnohé lesy, byly napadány mniškami a jinými pohromami.

Bezohledné intensivní zemědělské hospodaření vede k smutným pohledům na kulturní krajinu užitkovou sice, ale bez krásy a půvabu. V krajině vše se musí zvážit a navrhovat jen to nejdokonalejší. Každý z vás ví, že lom v přírodě je jako rána na lidském těle. Čím větší a otevřenější, tím bolestnější. Když už musíme vykořisťovat přírodu a lámat potřebný kámen z jejích krásných skal, dělejme to alespoň vhodně. Rozervané lomy ukrývejme stromovím a křovinami. Nelíbí se nám periferie našich měst a oprávněně. Poněvadž se okraj měst, náhodně a bezplánovitě zastavoval průmyslovými i obytnými stavbami a smíchaně, jak tomu nesmí býti. A pak ty nešťastné weekendy, jež měly městskými nahradit venkov. Vyrostly jakoby přes noc v nejlepších přírodních koutech městského sousedství a vyrostly

v něm, aby ho znešvařily. Jak k tomu přijde krásný les, aby před jeho nenapodobitelně půvabnou tváří stála konfekční chatka, natřená cirkusovými barvami? Nebo ta červenozlutá a šmolková chata na přehradě. Znáte ji. To je hrůza — co? Máme všichni více nebo méně vkus a kriticky posuzujeme nešťastně provedená technická díla, jako ty pusté neradostné kanály řek, odpuzující násopy železnic a silnic, násilnosti vodních děl a škaredá vedení elektrického proudu a jeho transformoven v krajině.

Stejně jako sídliště má krajina potřebu vymezení vhodných ploch pro různý účel, pro osídlení, pro zemědělskou a průmyslovou výrobu, dopravu a rekreaci. I ona potřebuje upravování přestárých příbytků a přesídlení závadných podniků, doplnění a zjednodušení komunikační sítě, odkanalisoání ploch a elektrisaci míst, ochranu památek stavebních i přírodních. Nikdo už nesmí si postavit do krajiny bez plánu stavební kýč podle svých představ. Volné plochy nesmějí být planou přítěží v krajině. Zkrátka, krása a účelnost, to je smysl plánování v krajině. A na to máme ten upravovací plán. V přípravných pracích provede se výzkum krajinného prostoru a získají se podklady. Ve vlastním krajinném plánu se prostor uspořádá a upraví za šetření směrnic z plánování nadřazeného — zemského a státního. Kdybyste viděli, na jakých krásných plastických mapách pracují krajinní architekti plánovatelé! Jak si stále musí svá rozhodnutí kontrolovat na trojrozměrném podkladě, aby nedospěli k mylným uzávěrům. Krajoí plánovatelé již pracují, a je to opět čilá Morava, která jde průbojně příkladem vpřed.

Lesníci, zemědělci, stavitelé a technici, ti všichni už přemýšlejí o krajinném upravovacím plánu. Terén, porost a vodní toky budou respektovány, zemědělská výroba a těžba surovin rozumně usměrněny. Vysázené remisy ochrání užitečné ptačtvo a osvěží jednotvárnost polí. Obnova smíšených lesů zamezí snížení hodnoty půdy, památková péče přispěje k udržení přírodních i stavebních památek. Správné osídlování a zastavování na nevyhovnějších plochách, správné budování průmyslu a technických děl nezničí krajinný ráz. Umělé objekty dobrých prostorových poměrů zapojí se harmonicky do přírodního rámce. V nové krajině, jejíž původ nebude zatlačen do pozadí ničím, co člověk zbudoval ve svůj prospěch v této nové krajině, bude lidské dílo a příroda opět v rovnováze.

Je jasné, že upravená krajina nebude již panenskou přírodou, na to je doba příliš vospělá a civilisovaná. Nová krajina vyššího vývojového stupně bude krajinou kulturní, organismem biologicky dobře vyváženým a technicky výtvarně obohaceným. Správný poměr mezi uživností a obyvatelostí a nový krajinný řád učiní v ní pobyt příjemný. Krajina bude vlídná na pohled. Je beze sporu, že vydání krajinného zákona k novému problému velmi prospěje. Hnutí za novou krajinu dostane se do praktických a nejen theoretických kolejí. Zákonitě opatření dá popud k úpravám a zabezpečí tyto akce finančně, zaručí závaznost a právní platnost, poskytne možnost re-vise a pružného přizpůsobení a bude pro etapové přestavování krajinné. Nikdo již si nepostaví fabriku třeba v »Pohádce máje«, aniž by mluvil s estety, bdícími nad krajinným vzhledem. Přesto fabriky budou. Nikdo již nezničí krásný říční břeh nehezkyými weekendy a jako nepokazí nevkusnou reklamou »na pumpy jsou Zikmundi« pohled se silnice na vrcholky hor — a přesto reklama bude.

Že budou ihned jako kouzelným proutkem upraveny krajiny celého státního území, nelze si myslit. Cesta bude dlouhá a svízelná. Začnou se nejprve upravovat odporné periferie, a špinavé fabričné čtvrti. Budeme usí-

lovat, aby i doly a lomy nevypadaly jako škaredé boláky krajiny. Pomalu se uvedou v souzvuk scelovací, rekreační a jiná technická díla s přírodou. V úpravách půjde se vždy od menších k větším, než se dospěje ke konečnému cíli — velkolepým úpravám a přestavbám celých krajín a krajinných celků.

Zde však jsme již na hranicích, kde končí úprava krajiny jako prostoru nižšího řádu, a začíná úprava země a státu jako prostoru velkých a nadřazených. Končí konstatováním: plánování krajín se už rozjelo. Plánujeme krajinu, abychom šetřili národohospodářských hodnot a abychom vytvářeli hodnoty nové a krásné. Aby i v prospěšné a užitečné krajině byl »krásný hled na ten boží svět«.

věda a práce

Dr Jiří Alter

Co před námi tají

II. V první část jsme se zabývali sestrojením prvního pokusného atomického straje, z něhož lze čerpat energii v kontrolovaných dávkách, a poukázali jsme na různé výrobní pokusy, které jsou zatajovány vládou Spojených států. Je přirozené, že za války byla výroba za neprůhlednou oponou, není však na první pohled zřejmé, proč by se neměla po válce opona rozhrnout, když ona energie může sloužit hlavně mírovým účelům. Arci jen na první pohled. Ve skutečnosti vyrábí popsany agregát současně s civilisovanou energií válečný prvek plutonium, jenž je schopný štěpení jako isotop uranu U-235, o němž jsme se již zmínili. Jsou tedy v činnosti reakčního agregátu zahrnuty dva atomické zjevy: pozvolné tvoření energie a hmota pro atomickou pumu. (Totiž druhá hmota pro atomickou pumu. První je jmenovaný isotop U-235, jenž se chová civilisovaně pouze, není-li přenechán sám sobě.) Vidíme tedy, co je příčinou, proč se i nyní neprozrazují technické podrobnosti výroby početné energie. A není divu, že v dalším postupu velkovýroby atomických hmot egoistická politika zatajování sahá mnohem hlouběji než dříve. Nejlépe to osvětluje výrok úřední zpráva, že bude třeba asi třiceti svazků pro úplnou zprávu o významných vědeckých výzkumech, spojených s touto otázkou.

Přechod ze stavu pokusného v chicagské universitě na výrobu válečnou se děl ve dvou stupních. Přechodný stupeň byla tak zvaná »pilotní« továrna, ve které měly být vyzkoušeny veškeré technické podrobnosti velké výroby a prozkoumány potíže, jež bylo lze očekávat, či které se v postupu skutečně vyskytly. První pokusný agregát začal pracovat, jak víme, v prosinci 1942, a již v lednu 1943 byly plány pro pilotní továrnu hotovy. Koncem téhož roku byl uveden v činnost velký agregát, ne již ve formě koule, nýbrž krychle. Zpráva ani zde neudává bližší data, ale připouští, že se již používalo čistého kovu uranu místo kysličníku jako dříve. Účelem této továrny bylo rozřešit v zásadě dva problémy, vyplývající z postupu výroby: první byl, jak vyloučíme vyrobené plutonium z uranových válců, jichž se používalo v agregátu, a druhý byl spjat s otázkou chlazení a chránění těchto válců, jež se neustále rozechřívaly energií, získanou štěpením.

Prvek se rodí

Fysikální proces lze krátce znázornit takto: Přírodní prvek uran se skládá, jak jsme viděli, ze dvou isotopů U-235 a U-238, z nichž pouze první se štěpí, vyráběje nové prvky a energii. Ze současně vyprostěných neutronů jsou některé zachycovány isotopem U-238, a toto po-

hlcení přemění ve třech krocích tento isotop v nový prvek, plutonium. Válec čistého uranu se za doby účinnosti zvolna mění ve směs desítek různých prvků, kromě uranu a plutonia. Štěpení U-235 nevytvoří totiž vždycky stejné dva nové prvky, nýbrž rozděluje jeho atomy asi v pětadvacet dvojic různých atomů, jež se ve váze vždy doplňují na váhu uranu. Je při tom zajímavé, že i v pozdější dokonalé velkovýrobě nepropadne denně štěpení víc než několik gramů z jedné tuny uranu.

Běží tedy o to, vyradit určitý válec po jisté době z výroby a vyloučit z něho nejen čisté plutonium, ale i ostatní vyštěpené prvky (jež jsou většinou radioaktivní), a to tak, aby se pozůstalý uran dal zase používat v agregátu. Vše to se musí dít pod těžkou ochranou proti zhoubnému záření za tlustými zdmi pomocí dlouhých rukojetí a elektrických pomocných strojů. Vylučování je prováděno v komorách 30 metrů dlouhých, jež jsou asi po dvě třetiny podzemní. Do těchto komor jsou uranové válce posouvány automaticky z agregátu kanály, naplněnými vodou. Zpráva uvádí, že ze čtyř možných způsobů vylučování bylo voleno chemické srážení, a popisuje ve všeobecných výrazech postup, pokud by i pro nezasevěného odborníka lehce vyplynul. Zamlčuje však naprosto jak kvantitativní hodnoty, tak i kteroukoli technickou výzbroj.

Potíže druhého problému, chlazení, vyvrcholily při stavbě hlavní továrny pro velkovýrobu plutonia. Již začátkem roku 1943 si zajistila vláda oblast 2500 čtverečných kilometrů velikou, ve státě Washington při řece Columbia. To je asi plocha čtverce, v jehož rozích stojí Praha, Benešov, Kutná Hora, Nymburk. Na koupené ploše bylo několik usedlostí a dvě vesničky. Ostatně to byly holé kopce a šalvějové lány. V červnu začali stavět, a za rok pracovalo v továrně 60.000 lidí. Továrna se samozřejmě skládá z velkého počtu rozsáhlých budov, které jsou z bezpečnostních důvodů mnoho kilometrů od sebe vzdáleny. K hlavním budovám patří tři, v nichž jsou umístěny velké reakční agregáty, a příslušné budovy na vylučování plutonia. Na chlazení mnoha tun uranových válců v agregátech byla používána voda řeky Columbia. Problém, a velice obtížný, byl ten, že uran nesměl být přímo vystaven proudy vody, poněvadž by tak byl za určité doby zničen jako mnoho jiných kovů. Jde tedy o to, obalit válce způsobem, aby nejen byly naprosto chráněny před dotekem vody, ale aby obaly úplně těsně přilehaly, protože záleží na tom, aby odváděly co nejspolehlivěji teplotu z válců do vody. Kromě toho musela hmota pouzder mít různé vlastnosti vzhledem k radioaktivnímu záření, a tak to trvalo až do konce roku 1944, než se dospělo k vyhovujícímu »obouvání« válců. Zpráva uvádí několik způsobů, jež byly pokusně, ale neuspokojivě provedeny, a ještě několik týdnů před nabíjením agregátu uranem se nevědělo bezpečně, který způsob kombinace způsobů budou dostatečné. Až v říjnu roku 1944 padlo rozhodnutí po důležité úpravě postupu, ale zpráva ani slovem neprozrazuje, o jakou úpravu šlo, jaký způsob byl přijat a jaké hmoty na pouzdra bylo používáno.

Jaký vývoj je skryt za obsáhlou a přece málomluvnou zprávou, si uvědomíme z tohoto porovnání: kdežto pokusný agregát v chicagské universitě (který přece vážil asi 40 tun), by musel být v činnosti nejméně 70.000 let, aby vyrobil hmotu pro jednu atomickou pumu, velkovýroba vyřídí takovou zakázku za několik dní.

Nový či starý prvek?

Nač takový obří nápor k tvoření nové štěpné hmoty, když přece již jednu máme, a to dokonce v surovině oné výroby? Kov uran se skládá ze dvou isotopů U-235 a U-238, z nichž první je štěpný, jak jsme již uvedli. Proč nepoužíváme přímo U-235? — Arciže můžeme mít U-235, ale za podmínek obtížnějších, než nám klade výroba plutonia. Hlavní součástí uranu je isotop U-238, a isotopu U-235 se v kovu vyskytuje pouze tři čtvrtiny procenta.

Kromě toho se nedají oba isotopy od sebe odloučit chemicky, poněvadž se zachovávají lučebně úplně stejně. Jediný rozdíl mezi nimi je různá váha. Jeden váží 235 jednotek, druhý 238. Chceme-li je tedy oddělit, pomůže nám jen rozdílná váha. Podobný úkol se vyskytl již dříve u jiných prvků a známe řadu method, jak tříditi isotopy. Po zralých úvahách se rozhodli odborníci pro dvě z nich.

Methoda elektromagnetická používá tak zvaného cyklotronu, ve kterém uran je podřízen vlivu silného magnetu. Jelikož v plynném stavu je lehčí isotope při pohybu silněji zasažen magnetickou silou než těžší, můžeme je bezpečně tříditi a zásobiti atomy na konci jejich drah ve zvláštních komorách. Postup je úplně známý a provozuje se v různých zemích, ale zvláštní podmínky velkovýroby vyžadovaly tolik různých úprav, že zpráva zase podotýká nemožnost popisu nejzajímavějších podrobností — »z důvodu bezpečnosti«. Udává však rozměry obrovského magnetu v největším doposud zbudovaném cyklotronu. Póly mají průměr asi čtyři a půl metrů a jsou od sebe skoro dva metry vzdálené. Celková váha magnetu se rovná váze torpedoborce.

Druhá methoda je taktéž úplně známa, ale i u ní vyžadovalo používání pro válečnou výrobu řešení několika velice obtížných problémů. Je to methoda difuze. Mámeli dvě komory, mezi nimiž je porézní stěna, a naplníme-li jednu určitým plynem, kdežto z druhé vypumpujeme vzduch, prostupuje plyn z první komory porézní stěnou do druhé komory. Naplníme-li první komoru dvěma plyny různé váhy, shledáme, že lehčí plyn prostupuje rychleji než těžší. To odpovídá našemu úkolu. Naplníme-li komoru uranem v plynném stavu, bude U-235 prolínat rychleji než U-235. Je to arci pomalý postup, protože v prvním sledu je obohacení plynu lehčím isotope dosti malé a musí takovou difuzi opakovat mnoho a mnohokrát, než zvýšíme dostatečně procento U-235. (Jako nejzpusobilejší forma plynu byl zvolen hexafluorid uranu).

Odborníci stáli před dvěma základními problémy. Z čeho zhotovit dělicí stěny tak, aby póry měly správnou velikost a aby prostupnost byla nejvhodnější pro plyn? Jakých pump bude třeba pro upravení různých tlaků v dlouhé řadě komor? A především, kolik komor? Bylo vypočítáno, že chceme-li v konečném sledu dosíci plynu, obsahujícího 99 procent čistého hexafluoridu U-235, musíme provést postup difuze asi 4000krát, t. j. potřebujeme asi 4000 komor pro jednu serii. Bylo rovněž vypočteno, že celková plocha všech porézních stěn bude kryti mnoho hektarů. Volba hmoty, z níž by se stěny zhotovily, byla ještě omezena požadavkem, že póry nesmějí měnit průměr, hmota musí snést určitý přetlak a nesmí se kazit. Zpráva popisuje chronologický postup výzkumu, aniž se slovem zmíní o povaze hmoty, jež konečně byla zvolena, a o formě stěn. Rovněž u pump uvádí zpráva kladené požadavky a zmiňuje se pouze povšechně o výsledcích. I zde jde počet pump do tisíců různých velikostí a forem.

Puma se »sestřeluje«

A konečně jsme se dostali k výrobě atomické pumy. Z celkového počtu 150 stran zpráva věnuje pumě pouze deset, a z těch jen jednu otázce soustavy.

Co je základem pumy? Vnikne-li volný neutron do některého atomového jádra plutonia, rozštěpí je a vyprostí na př. další dva neutrony, jež vniknou do dvou dalších atomů, štěpí je a vyprostí nové čtyři neutrony, a tak stálým zdvojnásobováním dále, až celá atomická hmota je vypotřebována. To vše se ve skutečnosti děje během několika miliontin vteřiny. Jaké jsou podmínky takové »úspěšné« explose? Hmota musí mít určitou soustavu, aby výroba neutronů byla nejzpusobilejší, musí mít určitou velikost, aby neutrony neunikaly bezúčelně do okolí, a musí proto také být obalena tuhým pláštěm, jenž vrací desertéry zpět k práci. Je tu však jeden kámen úrazu. Sestrojili-li bychom takovou pumu,

nedočkali bychom se velkého štěstí. Je totiž dost volných neutronů v prostoru, z nichž každý může počítí rozpad hmoty, a puma by explodovala, kdy bychom si toho nejméně přáli. Je tedy třeba sestavit pumu se dvou nebo několika dílů, z nichž žádný není dost velký, aby na explozi stačil, a shromáždit je před okamžikem výbuchu velice prudce. Tato podmínka rychlosti je velice důležitá. Mohlo by se totiž stát, že by došlo k částečnému výbuchu, než části budou spojeny, a nerozštěpená část hmoty by byla odmrštěna, aniž měla možnost činnosti: dvojitá ztráta, protože by výbuch byl nedokonalý, snad i malý nebo nepatrný, a odmrštěná hmota by mohla sloužit nepříteli.

Zřejmě nejjednodušší způsob shromáždit části prudce, je vstřelení. Pak lze očekávat, že nástup prvního neutronu k činnosti bude skutečně jen nepatrný zlomek vteřiny před úplným shromážděním pumy. Puma hyne zrozením, a její skutečný život počne teprve okamžik před smrtí. Problémy, o nichž se zpráva zmiňuje jen několika slovy, jsou spojeny se zvláštní nesnáží: není možno prozkoumat poměry pokusně. Nemůžeme vyrobit nepatrnou pumičku, již bychom vyzkoušeli na dvoře. Pod určitou velikostí puma »nedělá«, ale pak to stojí město. Největší část problémů byla tudíž řešena theoreticky. Patří mezi ně složení hmoty, jež by zajistilo takovou rychlost štěpení, že bude vše vtěsnáno do nepatrného okamžiku a veškerá hmota spotřebována; velikost celé pumy, jež by zaručila, že k explozi dojde a nebude zbytek; velikost jednotlivých částí a jejich tvar, jež by zaručily nejvýkonnější sloučení v nejkratší době; způsob a vzdálenost výstřelu, zajišťující správný náraz na správném místě; tvar střelné zbraně, jež vystřelí nábojovou část pumy do cílové části.

Skutečná práce k řešení těchto úkolů trvala dva roky a končila krátce před prvním pokusem v novomexické poušti s opravdovou pumou. Její explose je skoro jediná zhmotněná zpráva o výsledcích mnohaleté práce desítek věhlasných fysiků a jiných badatelů. Tištěná zpráva vyznačuje pouze problémy, jejichž řešení je — světenství. Je to táž Prozřetelnost?

dopisy

Vysokoškoláci a pracovní povinnost

Vážený pane redaktore,

dovoľte mi, abych reagoval na názory pana Otakara Mudrocha o vysokoškolských uhelných brigádách, jak je projevil v D n e š k u č. 26. Mám tak poněkud zkušenosti s brigádami, byl jsem v Československu prvý, kdo uvedl brigády i pod zem, přímo do porubů. Pan Mudroch má v mnohém pravdu, když hovoří o poměrech v našem pohraničí, o nesklizené úrodě a neposečených lukách. Je to většinou důsledek odsunu Němců. Ale otázku je nutno postavit takto: Měli jsme snad proto odsun Němců odložit anebo dokonce snad je vůbec neodsouvat? Máme se snad nejdřív pustit do stavby strojů, abychom to mohli provést, jako to dělají sovětská lidé na Ukrajině, Američané v Dakotě a Kanadě? Asi by nám ta úroda v pohraničí zatím shnila. Mechanisace zemědělství není totiž problém, šťastelný během několika neděl. A tak asi nejmoudřejší, protože jediné řešení, je buď zmobilisovat určité ročníky, jak již se stalo, anebo postavit brigády a jít, a to hodně rychle, do pohraničí úrodu sklízet těmi prostředky, které máme, t. j. s kosami a hráběmi. Mám obavy, že něco podobného, ať již se to panu Mudrochovi a všem, kdož mají podobné názory, líbí nebo nelíbí, budeme muset provést asi na jaře, kdy ty pozemky v pohraničí půjdeme osat a znovu v příštím létě, kdy půjdeme znovu sklízet. Je lépe se na to připravit, než si dělat iluze, že již příští rok bude z našeho pohraničí Ukrajina nebo Dakota. Příští rok budeme mít slavné brigády a musíme si jen přát, abychom jich měli hodně.

Ale nebudu mluvit o zemědělství a budu mluvit o tom, čemu rozumím, to jest hornictví. A tu musím konstatovat, že pan Otakar Mudroch si libovolně zahrál s fakty a číslicemi. Mluví především o mechanisaci dolů jako o prostředku, jímž se v dolech má vyřešiti nedostatek pracovních sil. Ano, my chceme mechanisovat a to intenzivně mechanisovat. Ale pan Mudroch si neumí představit, jaký je to problém mechanisovat kamennou uhelné doly. Především, důlní stroje se u nás nevyroběly, a vót-

šinou dodnes se nevyrobí. Důlní stroje se k nám dovážely z Německa, kde jejich výroba dnes prakticky neexistuje. Ale ani v Německu se nevyrobí stroje, sloužící k opravdové mechanisaci všech procesů dobývání uhlí, jako jsou uhelné kobajny, nakladače atd. To bychom museli jít buď do SSSR anebo do Ameriky. Ale Sovětský svaz má před sebou grandiosní výstavbu uhelného průmyslu v nynější pětiletce, a stroje, které vyrobí, potřebuje sám. A americké stroje se většinou pro naše poměry nehodí. Kromě toho na opatření amerických strojů je zapotřebí valuty. Dodací lhůty jsou dlouhé. A tak mohu panu Mudrochovi prozradit, že se nepočítá, že by nám mechanisace došlo ve dvouletce pomohla splnit plán těžby. To neznamená, že se mechanisací intenzivně nezabýváme. Ale s jejími výsledky pro dvouletku zatím nepočítáme. Zato tím více počítáme s brigádami. Dnes nám již Němci i z hornictví houně odcházejí, a musíme je nahradit, jak se zdá. Jistěže brigády nejsou řešením ideálním a definitivním. Ale jsou řešením uskutečnitelným, řešením, které nám může pomoci ihned, byť třeba jen provisorně. Mechanisace, až se nám podaří ji provést, bude jistě lepší. Ale lepší je vrabec v hrsti, než holub na střeše. A tím vrabcem v hrsti jsou brigády.

Pan Mudroch si zahrál s čísly, když píše, že ve vysokoškolských brigádách stovky neodborníků nahrazují desítky odborníků, a když udává, že k nahrazení jednoho odborného dělníka je třeba tří vysokoškoláků. Pan Mudroch mluví při tom o brigádě za Zárubku ve Sl. Ostravě. Závod Zárubek patří právě tomu feditelství, které já vedu. Mohu tudíž autoritativně prohlásit, že pan Mudroch vysokoškolákům, kteří pracovali na Zárubku, zle křivdí. Tam na Zárubku nenahrazovali tři vysokoškoláci jednoho horníka, nýbrž jeden vysokoškolák jednoho horníka. Při tom vysokoškoláci, vzhledem k jejich nezpracovanosti, měli nižší mzdu než horníci. Mluvit o tom, že vysokoškolské brigády jsou nerentabilní, je buď neinformovanost nebo zlomyslnost. Vysokoškoláci byli právě tak rentabilní jako ostatní nováčci. Máme-li mluvit pravdu, musíme říci, že byli naopak rentabilnější než jiní, poněvadž měli vysokou pracovní morálku. Ve služebním posudku o zárubce brigádě se na příklad píše: »Všichni havíři, kterým studenti byli přidělení, prohlašují, že takových brigádníků ještě neměli a přejí si, aby takových povětivých a ukázněných pracovníků dostali více.« Přesvědčil jsem se sám, že toto vysvědčení odpovídá pravdě. Ale takové posudky byly podány i o všech ostatních vysokoškolských brigádách, které v ostravsko-karvinském revíru o prázdninách pracovaly.

Vysokoškolské brigády pracovaly celkem na šestí dolech. Nikde jim nedávali nějakou lehkou práci, nýbrž zařadili je do té práce, i je toho právě vyžadovala potřeba, to je obvykle přímo do porubů. Nevedli jsme celkovou statistiku, kolik vysokoškoláci o prázdninách nakopali uhlí, ale bylo by ho hezkých pár vlaků. Na příklad správa dolu Hedvíka uvádí, že 10 vysokoškoláků propracovalo přímo v rubáních 351 směn, při čemž nakopali 930 tun uhlí. Kromě toho propracovali 118 směn při pracích pomocných. Je tedy nesmysl mluvit o tom, že 3 vysokoškoláci nahrazovali jednoho havíře. Přiznejme, že i mezi vysokoškoláky se ojediněle vyskytly trapné zjevy. Právě ze zárubce brigády muselo být vyloučeno pět lidí, nechci ani napsat studentů, poněvadž jejich chování bylo takové, že mezi inteligentní studenty je počítat nelze. Ale vcelku je nutno říci, že vysokoškolská brigádníci přispěli značně k rekordní červencové a srpnové těžbě.

Vysokoškolské brigády mají však také svůj značný význam morální. Ukazují totiž, že i lidé, tělesně práci nezvyklí, mohou tělesnou práci, a to těžkou tělesnou práci, úspěšně vykonávat. Morální význam tkví také v tom, že mladí inteligenti pochopí obtíž a nesnáze tělesné práce a udělají si o ní správný úsudek, konečně pak v tom, že se vytvoří ovzduší důvěry mezi dělnictvem a inteligencí. Tak ocenila význam vysokoškolské brigády i americká delegace v čele s universitním profesorem P. D. Whitem, která byla velmi překvapena, když při své návštěvě závodu Zárubek našla mezi horníky pracující vysokoškolské studenty.

V jedné věci píše pan Mudroch demagogicky. Je, myslím, demagogií tvrdit, že vysokoškolský student, který zavrhuje brigády, může vystudovat o dva roky dříve, než ten, kdo se účastní v brigádách věnuje. To snad nemyslel pan Mudroch vážně. Aby student mohl úspěšně pracovat v dole, tu musí prokázat vysokou mravní sílu, obrovskou vytrvalost a velkou vůli. A kdo má tyto vlastnosti, bude mít zcela jistě dobré výsledky i ve studiu. A tak si myslím, že ti studenti, kteří úspěšně pracovali v brigádách, také asi dříve dokončí studia než ti, kdož se práci v brigádách vyhýbají a vymýšlejí si pro to všemožné omluvy. Budovčinností, sněhující k tomu, aby tělesná práce byla ulehčena a nahrazena strojem, můžeme také spíše očekávat od těch, kdo tělesnou práci poznali, než od těch, kdož se jí vyhnuli a kdo ji zatracují.

A tak myslím, že bude pro náš národ lépe, když mezi vysokoškolskou mládeží bude více mužů a žen takových kvalit, jako byla většina studentů, kteří jako brigádníci pracovali tyto prázdniny v ostravsko-karvinském revíru, méně těch, kteří nedostatky odvahy, síly vůle, vytrvalost i osobní statečnosti budou chtít krytí povýšeným sřnoviskem. — V úctě

Dr inž. A. Pelnář

Komunistka píše z pohraničí

Vážený pane redaktore.

rok jsem pobyla ve Slezsku a zkušeností mám na velkou míru. V poslední době jsem zase projela nejenom vlakem, ale i s kočárkem nebo prošla pěšky až k Františkovým Lázním a pak do Zlatce, Karlových Varů, do hor za Jáchymovem a přes horu a vesničky, z nichž některé byly i opuštěné, přes Bečov, Zlútlco, Chýš a dědkami k Rakovníku a opět k Zatci. Leckde stálo před měsícem obilí na poli a černý jetel stál v kupkách nebo ležel na zemi. Ale v Zatci zrovna řečnil pan ministr, jak krásně je všechno obděláno. Při té řeči se lidé rvali o párky bez látek. Šest kilometrů od Zlatce stála ještě spousta červenačích se chmele, který asi už zůstal nesklizen, protože chmelaři odjeli. Stránky, Milečeneš, Hodolečky — volnýští Češi zrovna zaořádali i po čtyřech stech centech okurek, ač měli smlouvu, že je musí vypěstovat. V Praze v zahradnicko-vinařském svazu jsem byla uštěhána. Je sberna musí okurky vzít, že se to hned telefonicky zařadí — ale sberna nevzála nic, a volnýští Češi utrpěli veliké škody, někteří až sto tisíc korun. Okurky přitom sami nesměli odvézt tam, kde by je lidé byli koupili a dali aspoň korunu za kilo. V Praze by je byl také velkoobchod koupil, ale kdž to není přes sbernu, hrozí pokuta. Tito Svobodovci taktak se drží na hospodářství, mnozí mají ještě rodiny v Polsku. Ovoce se váli po zemi, a kousek dál, kde neroste, tam není ani okurka, ani ovoce na prodej. Kdž pan ministr v Zatci mluvil, nemohl isme to poslouchat, protože kousek dál isme vše viděli a slyšeli. Dobytek pochcpaný, puštěný bez dozoru, obilí všude zčernalé i tam, kde je lidí dost. Jenom kdžby nesešli v hospodách. V hospodách bylo plno, ale na polích, ačkoliv bylo jedinečné počasí a všední den, ani člověka. Stačky národními správci krásně vykradené; Němci mnohde dosud dost, ale nikdo s nich k práci nepřidržel.

Loni na podzim jsem osobně prosila pana inž. Kofátka, aby nepovoloval v pohraničí hospody. V naší vesnici jsou pro čtrnácti rodin dvě hospody! Pan starosta vede. Od rána do noci opilý a s ním veškerá mládež od čtrnácti let. Třikrát tvdně tancovačky s Němkyňmi. Cím se to platí, kdž v pohraničí sedák zápasí s korunou? Hospodský bere všechno, obilí, veice, máslo, prasa, vše. A co se v hospodách natropí pomluv, darebáctví a čachrů! Všechny komise začínají a končí v hospodě. Vždyť to vždy někdo zaplatí. Mravnostní policie by tu měla co dělat. Hruza, co se děje při zábavách, čtrnáctiletými počínají.

Proti tomu příklad: Je neděle, na sto desetihektarovém strašlivě zpuštěm dvoře kvád pan správce, jeho manželka a ještě jedna žena hnú od čtyřiceti krav a prasat a denně je krmí. Práce ovšem beznaděná. Dvě krávy včera pošly. Správcův syn se snaží dát dohromady rozbitý traktor. Rezavé, nenašastěné a rozbité stroje se povalují po dvoře, ale obilí je vymáčeno a správce s manželkou je přehazují, aby nezuchtlo. Jinak plevy a část pšenice plesniví na dvoře, uprostřed něhoj je rybník močůvky, protože Němci ucpali a zanesli jímky Správce a pět lidí zápasí se vším samí.

A pondělí — všední, pracovní den: Jeden dvůr u Vlaisimě Dvůr krásný, výstavný, sto dvacet pět hektarů — ale všude prázdnó. Pět Němců sedí a baví se v zvěťfí. Je ke třetí hodině. Šafář? Je doma, ale je zavřeno, snad spí. Správce od prátku kdesi na svatbě. Maitel odjel s autem před týdnem do Prahy i se svou ženou. V chlévě asi čtyřicet kusů dobytka, z toho dvacet z UNRRA, holandské krávy. Hruza. Krávy, nepodestlané a obalené uschlým hnojem, stojí na vysoko v kravicích a močůvce. Vemena jako splasklá rukavice, rovněž pod nánošem hnoje. Vody nikde. Zvířata bučí, leží, jsou to kostry, nikdy na ten pohled nezapomenou. Lížou jenom zeď, už ani nepřezývkují, vždyť není co. I telata obalená hnojem a celá mokrá od močůvky. Tady leží a dodělává vůl v horečce. Oči těch zvířatí Němci na to čumějí, a šafář — co je mně do toho, půidu beztak prvč. Plakala bych, řvala bych lítostí nad dobytkem. Před chlévem stojí na slunci vůz plný směsky. To se ví, že už zapášené. Strčila jsem tam ruku, jenom zkraje, docela horko. A sklízelo se ze třinácti hektarů seno a z deseti jetelina. Krmení by bylo, i lidí, a přece je dobytek v takovém stavu. Přitom nám tam nechtějí přidělit ani jednu krávu z UNRRA, ačkoliv by měla u nás vše bezvadně; ale zde to nechají hromadně hynout. Co dělá místní hospodářská komise?

Před měsícem jsem byla na ministerstvu zemědělství. Ty nedostupné pány poslat v dělnických šatech od vesnice k vesnici, aby se divili a slyšeli. Jsem komunistka s ideální a vroucí láskou ke komunismu, ale celý sekretariát, od vrchu až po portýra, by měl tam jít pracovat a třídit lidi a dělat skutečný pořádek. A páni novináři? Vzhůru mezi lid a psát pravdu! Čtu denně otery noviny, ale už to číst nebudu, mažete med kolem huby. A radio nelze vůbec poslouchat.

Jednotlivce se snaží s vpmětim sil a s nasazením vlastního zdraví zachránit trosky, na druhé straně však jsou ztráty ve velkém. Pro kozi chlup se udává a vyhrožuje, ale kdo máti a krade ve velkém, na toho se nevidí. Pak se divte, že těch pár povětivých se začíná vzdávat, zvláště kdž ani právní ochrany nemají a spravedlnosti se dovolat nemohou.

Přijďte mezi lid, nenoznáni, dívejte se dobře a potom teprve se radte. Čest práci!

Z. Doleželová



Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Eduard Bass

PADESÁTKY

Dvacet let kdo seděl v spolku, třicet let kdo dělal šmolku, ten, kdo vstřelil dvoustý gól, ten, kdo nepil alkohol, kdo vysloužil a nic nekrad, kdo byl zavřen po dvěstěkrát, za zaslouhy své neb čin, každý přijde do novin. Zvoláště však, kdo aspoň za rok jeden slánek uveřejní, na věky pak má už nárok na oslavy jubilejní.

Tím se u nás v Čechách pouze všenárodní hová touze, aby mohl prostý lid denně něco oslavit. Jednotlivě jako v davu dbáme hlavně o oslavu a tak jsme tu vládnou z nadšení do nadšení.

Zařízení je to krásné, nadšení nám neuhasne. Pěstít zápal povinný — k tomu máme noviny. »Stará Praha« nebo »Svěráze«, »Naše řeč« či »Chudá Slovače« — denně hlava ledaktera s novým najde podpalovač.

Těžko však je zatroleně nové heslo stvořit denně. Tož když tvůrčí uvízne um, redaktor si ruce zamne: »Oslav se jubileum osobnosti převýznamné! Koho? Čí? I nač se ptát! Jen když máme o čem psát!

Komu připnout svatozáři, to se najde v kalendáři. V punktě tom je každý klíden, neboť není v Čechách týden, aby se v něm nezrodil, kdo by dostat měl svůj díl.

Není-li to zrovna Hus, je to menší geniás.

Z Bassova Letáku z r. 1917.

ČAPKOVA VRBA

Když za hřímání napoleonských válek probouzel německý národ k své duchovní jednotě, vytvořili si jeho básníci a pěvci mohutný dub jako symbol nerozborné germánské síly. O kráček později se událo národní probuzení české; a

ačkoli oba národové vdechovali tytéž neklidné vánky romantismu, ač vzhlíželi k téže azurové klenbě nadějí v svobodu a řídili se září těch duchovních stálíc od Kanta až k Hegelovi, poetická symbolika, vycházející z hlubin citů a tužeb, odlišila se výrazně od představ německých. V slovenské lyrice žil dub jen jako mladý doubek, váblivý svou jinošskou svěžestí, junáckým pávabem; kde chtěl naši buditelé vybásnit obraz své národní touhy, opěvovali a oslavovali košatou lípu. Věru krásný to a libezný strom, žítel zlatých včel a dárce poklidného stínu, ochránce rodných chalup i strážce božích muk a osamělých studánek. Ale po více než po stu letech si můžeme říci, ohlížeje se po všech svých osudech, že je ta mírumilovná lípa v celé své nádherné košatosti a květnaté plodnosti spíše symbolem touhy a ideálu než opravdové národní skutečnosti. Tak nějak bychom chtěli žít: v klidném růstu, v pomalém sílení, na prospěch i pro potěchu všemu světu. Zatím však nám naše dějiny vyprávějí víc o bouřných časech než o dnech duhové pohody; a nejednou byla léta klidu pro nás jen ztuhlý příkrov zimy.

Blažená lípa, zvonící zpěvem včel a do dálky vydechující sladkou vůni svých květů, šumí nám v snech, ale pravý strom našeho života vyjeven byl na tragických kartonech Mikuláše Alše, kreslící poženaného jasnovidnosti až nadskutečnou: prostá a pokorná vrba našich kučin a hrází. Nikoli vrba smuteční, okázale vyjící nad mrtvými náhrobky či nad ldylohou zahradních besídek, ale skromná a houževnatá vrba potoci. Na hrubém, nevzhledném těle nese vzhůru svou korunu zelených prutů a proutků, každý rok jí je ořežou, každý rok své rány zacelí a znovu žene do koruny, nezdohá, nezlomá, vytrvale sloužící podle příkazů svého osudu. Žádný úpal jí nesžehne, žádný mráz jí nezničí. Někdy se jí chytne škodlivina v trupu a pomalu stravuje její tělo. Vídíte praskat a štěpit se její kůru, za noci fosforeskuje její dřeň — nahore však prut na prutu a každým jarem nová zeleň. A najdete vrby stařeny s tělem už úplně vyholaným a vykotlaným, jen ta holá kůra svírá nahore zauzlenou hla-

vici, ale ještě jí, bůhví jak, dodává mízu, ještě ji udrží při životě a plození. A když přijde člověk a porazí ji a nic nezbuďe než přízemní pahýl, babky jim říkají v Polabí, tím víc a vyšších nasadí prutů. A vykopej babku a začnou tí rašit zbylé kořeny; a příslápní někde zlomený prut a na jaře bude z něho mladá vrblíčka. To je pravý strom naší české země; toť se ví, žádný med a žádná vůně, ale drží břeh a půdu. A dobré koše dává a košatiny pro užitek lidem. A písťalíčku pro jarní píseň dětí.

Karel Čapek měl takovou starou vrbu při potoce za domkem ve Strži. Byla to taková bábuška nachýlená, nahrbená, potok pod ní všecku půdu vymlel, v zimě se zdálo, že kouska živého dřeva už v jejím puklém těle není, ale když z jara začaly olše a lísky a habry a buky své dílo, stařena začala nabírat, kde ještě cípkem kofene se držela půdy, a už se otvíral puk za pukem. Pak přišla na podzim ta osklivá velká voda, však o ní ještě Čapek psal, jak mužští ze vsí zaryté vartovali na hrázi a čekali, vydrží-li nebo nevydrží-li. Tenkrát se potok dole pod rybníkem rozvodnil až hráza a jeho vlny byly do vychudlého kmeně staré vrby, cloumaly jejími kořeny, rvaly z půdy její poslední opory. Čapek mi pak vyprávěl, jakou měl uprostřed všeho jiného trápení starost právě o tu vrbu stařenu, aby nepodlehla. A to mi pak už nevyprávěl, ale říkal to jiní, že jak ta voda opadla a zem trochu oschla, sebral zednářky a musel všecko nechat a jít zabezpečit starou vrbu za domem. Myslím, že to byla jeho poslední práce na zahradě: zapevnil břeh pod vrbou a aby jí vír znova nepodryl, zacementoval jí půdu mezi kořeny.

A tak na toho věrného zahradníčka pořád myslím, jakou on to měl k stromům lásku. Ne jen tak pro příjemnosti a pro krásu a pro libeznost snění, ale jako k odkazu a k svěřenství. I tu chudou vrbu podepřít, zajistit a zabezpečit, a to hned, jak se lidově říká, na cement.

Z Bassovy knihy »Kázánicka«.

Eduard Bass

ROZHLÁSEK 14. X. 1938

Viděl jsem ženu vztyčenou nad rukojetí rádlu, šla s paží pevně vzepřenou a brázdu k brázdě kladla.

Zem plodná, hruda za hrudou k slunci se obracela. Plevel mizela pod půdou a z rozrytého těla

červ vylézal a ponrava ukazat svoji slinu.

Za pluhem jdoucí postava zas zašlápla je v hlínu.

Viděl jsem ženu, muže zřím, zahořklé v plné zbroji. A vidím, jak před osením všeliký hlíst se rojí.

Dal's, Pane, lidstvu těžký křtí! Dal's však i vůli i nervy. Dej ještě sílu, nanejvyšší opovrhovat červy.

Viděl jsem ženu, vedla pluh pro příštích žatev semě. A cítil jsem, že dal mi Bůh uzříti ducha země.

EDUARD BASS ZEMŘEL

Mnoho života odešlo s tím to populárním novinářem, dl vadelním referentem a kritikem, básníkem, slovním portretistou staré Prahy a velkým romanciérem. A je tragickým osudem, že právě těchto dnech vychází v nakladatelství Fr. Borový jeho nová kniha, na jejíž vydání se těšil a již se nedočkal. KAZÁNICKÁ jsou výběrem kratších prací, feuilletonů a sloupek vzniklých za Bassovy činnosti v Lidových, později Svobodných novinách. Redakci pro vedl ještě autor sám. Vtipní i vážné prózy, pojeté do této knihy, mají, byť i čerpaly svou látku z nejružnějšího prostředí, jednotný charakter: užé KAZÁNICEK není jen povída vit, ale i laskavě napomenou pobídnout k přemýšlení, upozornit na věci přehlížené a za pomenuť, vzkrýt a posílit po rozumění a lásku. Je to krásný odkaz zesnulého žurnalisty a spisovatele čtenářstvu.

Co se čte v Londýně. A. Chapman: Stefan Razin (Hutchinson). Sovětským spisovatelem napsaná historie kozáckého vůdce ze sedmnáctého století, který byl postrachem bojarů až do jeho uvěznění a smrti. Olbracht to dovedl lépe ve svém Nikolu Suhajovi. Ale přesto je kniha velmi zajímavá pro spoustu časových dat, jež obsahuje. — Maurice Hindus: The Cossaks (Kozáci), Collins. Autor je dobře znám jako přítel Československa, o jehož osudu napsal knihu „Zpívali s anděly“. Tentokrát nejde o román, nýbrž o poněkud širokou reportáž. Mohla by být redigována trochu pečlivěji, ale i tak je to velmi cenná kniha — Jasper Roothan: Miss Fire (Chatto & Windus). Plukovník Roothan přistál s dvěma anglickými vojáky letadlem v severovýchodním Srbsku a popisuje historii své misse k Mihajlovičovi až do dne, kdy celá anglická misse, čítající přes sto mužů, Mihajloviče opustí. Velmi zajímavé, protože líčí sine i trochu dlouhá a tendenční kniha arabského hnutí. Musí ji

George Antonius: The Arab awakening (Probuzení Arabů). Hamish Hamilton. Od r. 1847, prvního probuzení arabského národního vědomí, přes despotickou vládu Abdula Hamida a první světovou válku po následující dobu záruk a protizáruk. Je to dobrá, i když trochu dlouhá a tendenční kniha arabského hnutí. Musí ji

číst každý, kdo si chce učinit obraz o arabských poměrech.

Kenneth Austin Dobson: Mail Train (Poštovní vlak). Horder & Stoughton. Výborná detektivka z Tanganyiky, nejčernější Afriky. S mnoha zajímavými postavami a lokálním koloritem.

Gertrude Lawrence: A star danced (Hvězda tančila). W. H. Allen. Autorka je slavná herečka, která zde, byť i trochu povrchně, popisuje svůj život. Kniha obsahuje mnoho zajímavého. — Isabel Dick: Wild Orchard (Divoká zahrada). George W. Harrap. Historie Tasmanie, neboli země Van Diemense, jak se jmenovala roku 1840, kdy kniha začíná. Je to poutavý román z doby osídlování, psaný rozenou Tasmankou. E-Londýn

A. L. Rowseho „The Use of History“ dává velmi vtipnou a zajímavou formou odpověď na otázku, proč se učíme dějinám a jakou cenu má vlastně historie. Je to první kniha v serii „Uč se sám dějinám“, již vydává English University Press. K. i.

Nový Priestley. Podle právě došlých zpráv z Londýna byla tam uvedena v těchto dnech nová hra J. B. Priestleyho „Ever Since Paradise“, o níž autor říká, že je to dramatický experiment, který „se zabývá hlavně láskou a manželstvím“.

Život Oscara Wildea je námětem nového díla Hesketha Pearsona, jemuž se zde podařilo sebrat několik nových historek, jež osvětlují Wildeův charakter. Spisovatel o něm tvrdí, že byl vedle Shakespeara nejčtenějším anglickým autorem.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Friedrich Engels: K filosofii dějin. Přeložil z angličtiny a němčiny Jiří Stolz a Julius. Obálka L. Svášek. Vydal Rudolf Rejman v Praze. Stran 54. 18 Kčs.

Adolf Tůma: Motorový sport. Vydalo nakladatelství Autoklubu RČS. Stran 62. — 27 Kčs.

F. Barta: Pod Goethovým dubem. Obálka František Tichý. Nakl. Máj. Edice: Májová knihnice sv. 3. Stran 236. 63 Kčs.

L. Bromfield: Paní Parlingtonová. Román. Z angličtiny přeložila M. Kottová. Vyšlo péčí V. Bergera v edici Příliv, kterou řídí V. Behounek. Nakl. Práce. Stran 353. 120 Kčs brož., 145 Kčs váz.

N. O. Losakij: Dostojevskij a jeho křesťanský světonáhľad. Vydal Transcius v Lipt. Sv. Mikuláši. Stran 248. 130 Kčs brož., 160 Kčs váz.

Arno Kraus: Džbán s pánou slunce. (Verše z roku 1939 až 1945.) Obálka A. Paderlíka. Vyšlo v edici Klín za redakce Jar. Seiferta. Nakl. Práce. Stran 79. 50 Kčs brož., 75 Kčs váz.

Jiří Mucha: Problémy mlad. poručíka Knupa. Povídky. Obálka Josefa Hochmana. Vydalo za redakce V. Rozáče ve sbírce Příklad nakl. Práce. Stran 185. 69 Kčs, 94 Kčs váz.

Wanda Wasilewska: Na lásku. Překladatel Ivan Kupec. Obálka Viliam Chmel. Nakladatelstvo Pravda, Bratislava. Stran 128, 35 Kčs brož.

Dr Jan Brabec: Jak provádět s úspěchem. Návrh obálky, kresby a grafická úprava: Atelier Kroupa, Praha. Vydalo Tiskařské a vydavatelské družstvo československého obchodnictva, Praha. Edice Malá edice čs. podnikání. Řídí Frant. Přeučil. Stran 128. 48 Kčs.

Bohumír Bartoš: Lidácká vina. (Povídky.) Nakladatelství F. Kosek. Obálka a obraz před titulem Rud. Mader. Typograficky upravil V. Kouba. Stran 342. 90 Kčs.

Ivan Jelínek: Básně 1939 až 1945. Úprava a obálka F. Muziky. Vyšlo za redakce Jar. Seiferta v edici Klín. Nakladatelství Práce. Stran 140. 56 Kčs brož.

Čtíbor Štitnický: Červená šatka. Obálka Ernest Zmeták. Kresby Anton Holý. Vydavatel Transcius v Lipt. Sv. Mikuláši. Edice Poézie Tvorby, svazek 2. Redaktor Andrej Mráz. Stran 79. 45 Kčs brož., 75 Kčs váz.

Josef Starý: Požár času. (Básně.) Obálka J. Hochmana. Vyšlo v edici Klín za redakce Jar. Seiferta. Stran 60. 40 Kčs.

Nejlepší
z nejlepšího

dodá vám po letech odřikání

Orion

ČOKOLÁDA · CUKROVINKY

28 X 1946

Den
VYHLÁŠENÍ
dvouletého plánu

nachází naše pracovní společenství uprostřed pilných příprav. Jednotlivá oddělení stanovila si pracovní program a rozdělila jej na přesné časové úseky. Nyní společně všichni zkoumáme možnost dalších všestranných úspor a zlepšení organizace práce.

Bata
NÁRODNÍ PODNIK

